

Arteterapie jako diagnostický nástroj v etopedii

Úvod

Důvody, pro které jsem se rozhodl věnovat se ve své bakalářské práci možnostem uplatnění arteterapie v etopedické diagnostice, vycházejí z mého dosavadního profesního směřování. Pracuji jako pedagog v Diagnostickém ústavu pro mládež v Lublaňské ulici, č. p. 33 v Praze a zároveň jsem absolvoval, leč nedokončil, studium psychologie – arteterapie na Pedagogické fakultě JU v Českých Budějovicích. Během téměř deseti let, kdy jsem studoval tuto metodu nejenom v rámci teoretických systémů, ale především jako frekventant sebezkušenostního výcviku, jsem načerpal mnoho zkušeností. Tyto zkušenosti jsem dále prohluboval během opakovaných stáží v arteterapeutickém ateliéru Psychiatrické nemocnice v Bohnicích pod vedením Mgr. Michaely Hanzlové, Ph.D., materiály pro tento výzkum jsem čerpal v obou zařízeních.

S jistotou mohu mluvit nejenom o terapeutických, ale v případě této bakalářské práce, i o diagnostických možnostech uplatnění arteterapie v etopedii, jako o vynikajícím nástroji, vedoucím ke komplexní rehabilitaci osobnosti, k získání žádoucího náhledu a kompenzaci dosavadních výchovných potíží. V tomto reedukačním, resocializačním a terapeutickém procesu je výchozím bodem diagnostika stávajícího stavu, která velmi úzce souvisí s anamnézou. Arteterapie je vhodná metoda zacílená na úspěšné odhalení rodinných vztahových vzorců a z toho vyplývajících copingových strategií. Díky těmto získaným komplexním poznatkům se také můžeme více dozvědět o charakteru a kvalitě přenesené vztahové zkušenosti a efektivně podpořit dítě, mladistvého i dospělého člověka ve zvládnutí jeho vývojových krizí. Nutno podotknout, že arteterapie se v pedagogickém procesu někdy nazývá speciální výtvarnou výchovou a jako taková je součástí vzdělávacího kurikula například na PdF MU v Brně. V našem případě se budeme zabývat arteterapií v pojetí hlubině-dynamickém se zacílením na diagnostickou složku, nikoli ve smyslu činnostním, kompenzačním a abreaktivním.

Arteterapie jako taková využívá výtvarných prostředků a aktivit (kresba, malba, prostorové vytváření) k projevení problému klienta v jeho produkci. Je velmi vhodná zejména v případech, kdy má dítě i dospělý klient problém s verbalizací svých emocí a pocitů. Sezení se pak dělí na část tvůrčí, kdy se klienti věnují vytváření artefaktu na zadané téma a část interpretační, ve které na základě symbolických přesahů pojmenováváme problematické oblasti a každý sdělí co chtěl vyjádřit, také se zpětnovazebně zapojí ostatní členové skupiny.

Výzkumné otázky:

Hlavním cílem výzkumného šetření je zjistit, zda je využití arteterapie jako diagnostického nástroje přínosné v oblasti etopedické diagnostiky.

Dílčím cílem výzkumného šetření je popsání jednotlivých diagnostických okruhů při práci s klientelou se specifickou poruchou chování vytěžitelných prostřednictvím arteterapeutických technik.

Předpokládaný výstup BP:

V první fázi výzkumu bude pracováno s klientem formou konkrétních arteterapeutických technik, které budou v práci popsány. Druhá fáze se bude zabývat rozбором rozhovorů, pozorování a analýzou dokumentů a artefaktů, ze kterých samotná výzkumná zpráva vychází. Analýza dokumentů bude navíc odborně konzultována s vedoucí BP a etopedkou Mgr. Michaelou Hanzlovou, Ph.D., která praktikuje v oblasti rožnovské intervenční arteterapie založené PhDr. Milanem Kyzourem. Výzkumné šetření bude prováděno s informovaným souhlasem klientů či jejich zákonných zástupců. Podoba souhlasu bude uvedena v příloze.

Metody řešení (typ výzkumu):

Výzkumná otázka mne vedla k volbě kvalitativního přístupu k výzkumu, který nám umožňuje získat poměrně velké množství informací od relativně malého množství respondentů. Hlavním znakem tohoto typu výzkumu je pak skutečnost, že informace, které

z něj vyplynou, nezůstávají na povrchu, ale vypovídají o těch nejpodstatnějších charakteristikách zkoumaných jevů, což je jistě žádoucí vzhledem ke zvolené metodě.

Přístupy, které se v práci snoubí:

Psychoterapeutický přístup je v této práci, byť pedagogicky zaměřený, stěžejní. Nese potenciál zpevnění osobnosti. K tomu využívá psychologických prostředků.

Humanistický přístup vychází z humanistické psychologie a je založen především na sebepoznání a sebereflexi. „Humanistická psychologie se snaží pochopit vnitřní zážitky jedince a naučit jej, aby byl sám schopen své poznané zážitky ovládat. Je zde kladen velký důraz na bezprostřednost a přítomnost. Člověk se má naučit vnímat to, co je teď, projevat co cítí vůči ostatním i vůči sobě a přijímat co cítí lidé vůči němu.“¹

Hlubině-dynamický přístup

- podpora sebepoznání, reflexe vlastní individuality a odlišnosti (korekce sebepojetí) – děti, které se dostanou do péče DÚM, a pacienti v PNB mají ve většině případů velmi zkreslený sebeobraz. Je proto velmi důležité jim ukazovat cílenými intervenčními arteterapeutickými metodami a technikami, jaké ve skutečnosti jsou a co dokáží. Zde uplatňujeme především metodu individuálního pohovoru nad artefaktem, jehož téma je zaměřené na konkrétní problém, který dítě potřebuje řešit. Každý artefakt je vhodný k anamnestickému pohovoru, jelikož na symbolické rovině pojednává o své rodině a o vztazích v ní, o své minulosti. Může se také jednat o rozhovor zaměřený na popisování vztahů dítěte k jeho rodičům, sourozencům, kamarádům, ale i pracovníkům ústavu atp.“ (etoped).

„Interpersonální vztahy jsou potencionálním zdrojem problémového chování, ale i potencionálním zdrojem náprav. Cílem je přivést klienta k porozumění zdrojů svých problémů i k vlastnímu podílu na nich a k vytvoření náhledu na své chování prostřednictvím

1

KRATOCHVÍL, Stanislav. *Psychoterapie*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1970. s.75-77.

korektivního působení vrstevnické skupiny. K takovému náhledu je možné dojít prostřednictvím silného emočního zážitku⁴²

Souhrn informací o výzkumné práci:

Techniky řešení:

metoda - *kvalitativní výzkum* – kazuistika

srovnávací analýza výstupů obou vědních disciplín

Výzkumné strategie:

- obsahová analýza prostudované literatury
- analýza dokumentů – studium lékařské, psychologické a pedagogické dokumentace – zprávy z DÚM, PNB
- analýza výtvarných prací vzniklých během arteterapeutické intervence
- pozorování respondentů při práci
- rozhovor nestandardizovaný
- analýza vedlejší činnosti respondentů

1. Etopedie a etopedická diagnostika

„Etopedie je speciálně pedagogická disciplína, která se zabývá edukací dětí v riziku a s poruchami emocí a chování. Navazuje na vývoj v obecné pedagogice a svými přístupy reflektuje celkové společenské tendence a jejich odrazy v pedagogických přístupech, morálních požadavcích a nárocích. Reaguje na hodnotové a normativní postoje společnosti ve vztahu k očekávanému chování. Vychází z pojetí postižení specifikovaným Světovou zdravotnickou organizací.“ (Vojtová, 2008, s. 9)

„V zahraniční literatuře se setkáváme s jednodušším přístupem ke třídění poruch chování do tří základních oblastí. Kritériem je přitom charakter chování, kterým se porucha projevuje:

Porucha chování vyplývající z konfliktu – záškoláctví, lhaní, krádeže.

Poruchy chování spojené s násilím – agrese, šikana, loupeže.

Poruchy chování spojené se závislostí – toxikomanie, závislost na automatech.“ (Vojtová, 2005, s. 88)

V úvodu této podkapitoly se seznámíme se základním členěním etopedické disciplíny. Existuje mnoho modelů, jak rozškálovat a označit chování dítěte, dospívajícího i dospělého. Několik nosných klasifikací zde uvedeme, přičemž různí autoři se mohou ve svých klasifikacích lišit, pro každého je úhelným kamenem zkoumání jiná perspektiva.

Klasifikace z medicínského hlediska (MKN 10) zahrnuje hyperkinetické poruchy (F90), poruchy chování (F91), smíšené poruchy chování a emocí (F92), emoční poruchy (F93), poruchy sociálních funkcí (F94).

Pět charakteristik poruch chování podle Bowera (in Vojtová, 2008):

1. Neschopnost učit se – pokud ji nemůžeme vysvětlit intelektovými, smyslovými nebo zdravotními problémy.

2. Neschopnost navazovat uspokojivé sociální vztahy s vrstevníky a s učiteli.
3. Nepřiměřené chování a emotivní reakce v běžných podmínkách.
4. Celkový výrazný pocit neštěstí nebo deprese.
5. Tendence vyvolávat somatické symptomy jako je bolest, strach a to ve spojení se školními problémy.

S dimenzí projevů chování pracuje *dimenzionální klasifikace* užívaná v psychologii a speciální pedagogice. V této klasifikaci jsou poruchy chování rozčleněny do *čtyř skupin podle vzorců chování dětí a dospívajících*:

1. *Poruchy chování* – pro ně je typická verbální nebo fyzická otevřená agrese, ničení věcí, negativismus, nezodpovědnost, vzdorovité chování, odmítání autority.

2. *Osobnostní problémy, psychické problémy* – typická je přehnaná úzkost, sociální uzavřenost, izolace, stydlivost, senzibilita a další projevy spojené se sociální izolací.

3. *Nevyžralost* – charakteristická je roztržitost, problémy s pozorností a pasivita, denní snění, lenost (pomalost) a další projevy, které jsou v rozporu s vývojovou normou.

4. *Socializovaná agrese* – identifikace s delikventní skupinou.

Etopedická diagnostika je zacílena na problematické formy chování člověka s ohledem na jeho osobnostní charakteristiku, psychosociální situaci a jeho vývojové možnosti. Zmapování projevů (symptomů) a jejich interpretace pomohou určit jak příčiny chování, tak i strategii nápravy. Jako každá vědní disciplína je interdisciplinární. Na stanovení etopedické diagnózy se podílí poznatky a odborníci z více oblastí (psychologie vývojová, obecná i patopsychologie, neurologie, speciální pedagogika, aj.). Cílem etopedické intervence je resocializace a reedukace směřující k nápravě maladaptivního chování a k nastolení rovnováhy mezi bio-psycho-sociálními determinanty působícími na osobnost jedince. Jak ale uvádí Vojtová – „*Zařazení dítěte do některé z daných medicínských kategorií není podkladem pro vzdělávání ve speciálně pedagogickém rámci.*“ (2005, s. 82-83)

Jeden z našich odborníků s mnohaletou praxí v etopedické diagnostice – ředitel DDÚ – Pavel

Jánský v připravovaném materiálu velmi přehledně hovoří o etopedii jako o úseku speciální pedagogiky zabývající se rozvojem, výchovou a vzděláváním dětí a mládeže sociálně narušených (dříve termín mravně narušený, obtížně vychovatelný).

V etopedické diagnostice jde o systematický proces, který vyvozuje a určuje - z projevů problémového chování, situační analýzy a funkční analýzy (kauzální model) prostřednictvím osobní a rodinné anamnézy, kazuistiky a explorační poznatků o prostředí - bio-psycho-sociální status člověka a prostřednictvím výzkumných metod (pozorování, rozhovor, experiment, zkouška, test...) vytváří odpovídající etopedickou diagnózu, dle které je dále směřováno další speciálně pedagogické (reedukační, resocializační, výchovně terapeutické) působení.

Diagnózu stanovujeme vstupní, průběžnou i výstupní, dle charakteru a délky etopedického kontaktu. Diagnóza je nástroj, ze kterého vycházejí další terapeutické a speciálně pedagogické kroky. Ty jsou podmínkou pro úspěšnou integraci jedince zpět do společnosti. V této práci je nástrojem změny v chování právě arteterapie, která disponuje jak diagnostickou, tak i terapeutickou složkou. Jinými slovy je zásadní vytvořit u jedince náhled na jeho chování, motivovat ke změně chování a posilovat vůli k realizaci změn.

Základní okruhy etopedické diagnostiky dle Jánského:

- a) *charakteristika prostředí* (materiální a sociální podmínky, významní účastníci situace, jejich role, interakce, očekávání, spouštěče problémového chování)
- b) *medicínsko-biologické hledisko* (zdravotní stav – organické a dědičné choroby)
- c) *behaviorální hledisko* (vnější projevy – chování, jednání, copingové strategie)
- d) *psychodynamické hledisko* (zatěžující a ohrožující události, stresové, frustrační situace, ztráty, deprivace podmínky, podvědomě projikované konfliktní situace z minulosti...)
- e) *fenomenologické hledisko* (důraz na subjektivní prožívání klienta, na jeho sebepojetí)
- f) *kognitivní hledisko* (způsoby vnímání, usuzování, interpretací, hodnoty, názory, postoje, přesvědčení, atribuce..)

Etopedická diagnostika je sestavována dle těchto základních os. Rozpoznání

společensky neakceptovatelného chování (s ohledem na přiměřenost věku) je prvním krokem, na který posléze navazuje zpětná vazba okolí na pozitivní či negativní změny v chování. Dle Jánského musí být systematické pozorování zaměřeno i na pasivně přizpůsobivé děti, které se aktivně ve skupině vrstevníků neprojeví, často jsou přehlíženy a unikají pozornosti. Výsledkem bývá velmi málo informací a poznatků, které chybí pro sestavení komplexního etopedického hodnocení, kvalitního individuálního výchovného programu, včetně vyššího rizika přehlédnutí jejich potřeb a zájmů. Údaje jsou zanášeny do záznamových archů, které se mohou do jisté míry v zařízeních mírně lišit. Vzhledem k náročnosti této činnosti je vhodnou pomůckou jednoduchá forma pozorovacího záznamového archu se schematicky vyznačenou osnovou škály sledovaných charakteristik. Na vytváření zápisů by se měli podílet všichni, kteří s klientem pracují ve smyslu diagnostiky i nápravy, kde se bez identifikace spouštěčů neobejdeme. Pozorováním (při strukturovaných či nespecifických situacích) a situační analýzou mapujeme vědomé i nevědomé motivace ke konkrétnímu jednání – zjišťujeme, co je **získem**, bez kterého by se toto jednání neobjevilo. Pokud se podaří naučit klienta saturovat své potřeby jiným, méně nebezpečným způsobem, bude terapie úspěšná. Zde, stejně jako v arteterapii, získáváme informaci o charakteru “sebepojetí” klienta. Ve školských, zařízeních zaměřených na etopedickou klientelu (SVP, DDÚ, DÚM, VÚ, DD) je strategie řešení zanášena do individuálního programu rozvoje osobnosti dítěte (PROD).

Postup při vytváření etopedické diagnózy dle Jánského:

1. **Identifikace nevhodného chování** (popis symptomů)
2. *Situační analýza* (vymezení charakteristik situace, které mají největší vliv na daný druh sociálně narušeného chování dítěte)
3. *Funkční analýza* (systémově kontextuální analýza sociální narušenosti, vytvářející kauzální model projevů, příčin a následků, s důrazem na sociální kontext a faktory, které mají vliv na rozvoj nebo udržování problémů)
4. *Etopedická diagnóza* (vychází z funkční analýzy, konkrétně formuluje základní problém, popisuje symptomy ve vztahu k jejich etiologii a aktuálnímu sociálnímu kontextu, dále určuje dle zvolených kritérií rozsah, typ a stupeň sociální narušenosti jedince, včetně pravděpodobné prognózy vývoje)

5. *Strategie řešení* (koncepce resocializačního programu, realizovaného prostřednictvím postupné modifikace individuálního programu rozvoje osobnosti, obsahují konkrétní metody, reedukační, terapeutické a režimové přístupy)

U všech sledovaných jevů v chování sledujeme jejich četnost, intenzitu a délku trvání, které jsou nejlépe postižitelné v etopedii škálováním úrovně sociability, kde rozlišujeme rovinu intergrace, adaptace, utility či inferiority. K tomu účelu se užívají standardizované škálové dotazníky Antonína Mezery (Psychodiagnostika s.r.o. Brno, 1999) - *Škálový dotazník školního chování* a *Škálový dotazník rizikového chování žáka*.

Další klíčová kritéria při posuzování poruchy chování (Jánský, 2010):

1. Kritérium dle stupně závažnosti porušování společenských norem a hodnot:

a) *disociální chování* (tj. nespolečenské chování, projevující se méně závažnými odchylkami od společenských hodnot a drobným porušováním norem, převážně přechodného rázu)

b) *asociální chování* (tj. chování, které je v rozporu se společenskou morálkou, s výrazným porušováním hodnot a norem, převážně již setrvalého charakteru)

c) *antisociální chování* (tj. protispolečenské chování, projevující se ničivostí ve vztahu k normám a hodnotám, které svou mírou překračuje právní předpisy a porušuje zákony).

2. Poruchy chování dle kritérií MKN 10:

Poruchy chování u dětí jsou definovány jako opakující se a trvalý (nejméně 6 měsíců) vzorec disociálního, agresivního a vzdorovitého chování, které porušuje sociální normy a očekávání přiměřená věku dítěte.

a) *porucha chování ve vztahu k rodině* (může naplňovat všechny příznaky poruch chování, včetně destrukce, agrese, násilí a porušování práv jiných, ale příznaky jsou směřovány na domácí prostředí, vůči členům rodiny – často bývá výrazně narušený vztah s jedním rodičem)

b) *nesocializovaná porucha chování* (může naplňovat všechny příznaky poruch chování,

včetně těch nejzávažnějších, ale určujícím znakem je výrazně narušená socializace, projevující se špatným zapojením jedince mezi vrstevníky, kde bývá neoblíben, odmítán, bez bližších důvěrných vztahů, včetně vztahů k dospělým – projevy jsou patrné ve škole i v jiných prostředích)

c) *socializovaná porucha chování* (může naplňovat všechny příznaky poruch chování, včetně asociálních projevů, ale určujícím znakem je schopnost jedince navazovat „trvalé“ přátelství s vrstevníky)

d) *porucha opozičního vzdoru* (výrazně vzdorovité, neposlušné a provokativní chování, ale bez vážnějších antisociálních projevů, bez závažné agrese a porušování práv jiných, s typickým časným výskytem mezi 6-10 lety, které je doprovázeno podrážděností, přecitlivělostí, nízkou frustrační tolerancí, s nejčastějšími projevy ve vztahu k blízkým dospělým a známým vrstevníkům)

3. Poruchy chování dle prognózy dalšího vývoje:

a) *poruchy s dobrou prognózou* (Porucha chování ve vztahu k rodině, Socializovaná porucha chování)

b) *poruchy se špatnou prognózou* (Porucha opozičního vzdoru, Nesocializovaná porucha chování)

Již v předškolním věku lze tuto inklinaci pozorovat. Významným činitelem v budoucím resocializačním a reedukačním procesu je nedostatečná zpětná vazba na psychologickou odměnu ze strany dítěte, mladistvého i dospělého, jelikož sociální učení a vůbec jakýkoli druh sociálního zpevnování je přímo závislý na schopnosti, ochotě a potřebě být součástí většího společenského celku.

5. Poruchy chování dle etiologie:

Základní dělení:

symptomatická porucha chování – porucha chování je vedlejším produktem jiné poruchy či nemoci.

výchovně podmíněná porucha (případně vývojová porucha chování – puberta)

Etiologie poruch chování zahrnuje biologické (genetické predispozice, organická poškození) a psychologicko-sociální (deprivace, trauma i sociokulturní faktory prostředí – tzv. Rodinně podmíněné poruchy chování) faktory.

6. Poruchy chování dle druhu a míry agrese

a) *agrese reaktivní* – nízká frustrační tolerance, míra psychické resilience a vulnerability

b) *agrese proaktivní* - instrumentální charakter psychického odporu – psychopatické prvky osobnosti

Čermáková (1999) typologie agresorů:

- agresoři posilující svůj sebeobraz – kompenzační mechanismus sebeúcty

- agresoři nastavení na sebeobranu - kompenzační mechanismus zabraňující úzkosti

- agresoři bránící svou pověst – následek nevhodného sociálního učení

- agresoři shovívaví k sobě - účelové jednání porušené osobnosti

- agresoři mající potěšení z násilí – následek psychopatického vývoje osobnosti s impulzivní tendencí k agresivnímu násilnému chování

Zacílení agrese:

agrese k lidem a zvířatům

destrukce majetku a vlastnictví

nepoctivost nebo krádeže

násilné záměrné porušování pravidel

Závěrem lze říci, že prevencí všech poruch chování jsou: dobrý vztah s rodiči a pozitivní rodinná atmosféra, pravidelná docházka do školy, kamarádi s prosociálními zájmy a aktivní zapojení do mimoškolních činností. Jinými slovy to, co léčí, je **VZTAH** – záleží jen na nás, zda jsme schopni vztah založený na pozitivních hodnotách nabídnout.

2. Arteterapie a arteterapeutická diagnostika

Smyslem této bakalářské práce není zmapování terénu v oblasti historie a současnosti arteterapie. Přesto si v úvodu této kapitoly krátce nastíníme existující druhy či formy arteterapie na našem území, přičemž se budu v následující podkapitole podrobně věnovat rožnovské (intervenční) arteterapii, která byla aplikována v tomto výzkumu. Dovoluji si zde citovat oficiální definici arteterapie dle České arteterapeutické asociace (ČAA):

Arteterapie a artepsychoterapie jsou terapeutické obory využívající výtvarnou tvorbu k podpoře zdraví, seberozvoje a růstu. Napomáhají překonat a integrovat psychické a zdravotní obtíže prostřednictvím výtvarného kreativního procesu v terapeutickém vztahu klient-výtvar-arteterapeut. Arteterapie patří ke kreativním neverbálním terapiím a jako mezirezortní obor je využívána ve zdravotním a psychosociálním kontextu.

ČAA na svých webových stránkách dále specifikuje, že arteterapie je obor využívající výtvarný projev jako hlavní prostředek poznávání a ovlivňování lidské psychiky ve směru redukce psychických či psychosomatických obtíží a redukce konfliktů v mezilidských vztazích. Ve všech těchto rovinách je arteterapie postupem léčebným - opírá se o výtvarné projevy pacientů, které mají léčebný význam. Otázka umělecko-estetické hodnoty výtvarného projevu nehraje žádnou roli. Při léčbě se totiž pohybujeme mimo estetické (a autorskoprávní) kategorie.

Kromě toho jsou arteterapeutické aktivity využitelné v primární, sekundární a terciální prevenci i v následné péči v oblasti zdravotnictví, sociální péče, výchovy a vzdělávání u dětí i dospělých. Těsné spojení arteterapie s psychoterapií, aniž bychom ji vnímali jako techniku, ale především jako způsob komunikace, dovolí její systematické využití v průběhu celého trvání psychoterapeutického procesu napříč různými psychoterapeutickými směry, kterým může být přizpůsobitelná v rámci teoretického zázemí. Jejím specifickým účinným faktorem je výtvarný posun jako metafora posunu v míře a intenzitě obtíží.

Cíle arteterapie:

Arteterapeutické postupy jsou zacíleny na léčebné *kognitivní, motivační a emocionální* aspekty: sebevyjádření, aktivizace, sebepoznání, osobnostní růst, podpora vývoje, změna stereotypů, zmírnění úzkosti, uvědomění, náhled, řešení problémů, odhalení nevědomého materiálu, katarze, zpracování konfliktů, podpora a rozvoj tvořivosti v rámci harmonizace osobnosti, adaptivnější zacházení s emocemi a kultivace obranných mechanismů.

Klasické dělení arteterapie je:

- **Arteterapie v širším kontextu – terapie uměním:**

Jakýkoli umělecký projev se považuje za arteterapii. Sem spadá *muzikoterapie, dramaterapie, taneční terapie, biblioterapie, hagioterapie, ergoterapie*, v našem případě tedy i činnostní *arteterapie – speciální výtvarná výchova*, aj. Smyslem těchto forem obecné arteterapie je její abreaktivní, katalyzační či katarzní potenciál. Samotný proces a zážitek z tvorby uvádí celý organismus do aktivního nastavení. Pohyb v souvislosti se zaměřeným prožíváním nastartuje dopaminový a serotoninový hormonální systém. Tvůrce se ocitá v dialogu a komunikuje buď přímo, či nepřímo se společností (v širším slova smyslu) či skupinou nebo jednotlivcem (v užším slova smyslu). Závěrečnému artefaktu se věnuje pozornost právě z výše jmenovaného důvodu – tedy komunikace, která přímo působí na další psychické procesy a stavy – nás poněkud zajímá osobnostní růst formou sebeaktualizace, seberealizace, autoregulace, aj. Jednotlivým prvkům artefaktu není (mimo přímého či nepřímého pozorování chování a prvoplánového prožívání při procesu tvorby, dále rozbor užitých barev) věnována přílišná pozornost.

- **Arteterapie v užším kontextu – artpsychoterapie:**

Vzniklé artefakty a prožitky z procesu tvorby jsou dále psychoterapeuticky zpracovávány, pracujeme tedy s formou, procesem i obsahem výtvarného vyjádření. V tomto výzkumu byla použita metoda rožnovské intervenční arteterapie (dle klasifikace ČAA) – artpsychoterapie – která byla vyvinuta PaedDr. Milanem Kyzourem st. v na přelomu 80. a 90. let minulého století. Více informací o vzniku lze najít na webových stránkách, které provozuje jeho syn PaedDr. Milan Kyzour - <http://www.arteterapiecb.cz/>. Tento ucelený systém se vyučuje od 90. let na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v rámci bakalářského oboru psychologie – arteterapie na katedře Arteterapie. Součástí výuky arteterapie je i absolvování sebezkušenostního výcviku. Podrobnosti o metodice rožnovské intervenční arteterapie budou popsány později.

Další klasifikace arteterapie:

- dle toho, zda klienti sami tvoří nebo pracují s již vytvořenými artefakty, dělíme arteterapii:

expresivní

receptivní

- dle počtu klientů:

individuální

rodinná, párová

skupinová

Arteterapie a legislativa

Arteterapie (metoda) bývá v zahraničí odbornou *součástí léčebné pedagogiky (Heilpädagogik)*. Na našem území však léčebná pedagogika nespadá do kategorie zdravotnických profesí, ale je spíše součástí speciální pedagogiky (školní psycholog), jistou výjimkou byly roky 2008- 2017, kdy se v tabulkách profesí objevil i arteterapeut. S účinností od září 2017 se u arteterapeuta nejedná o státem veřejnoprávně regulované povolání, pokud jde o zdravotní služby. Sama metoda arteterapie však zůstala ve zdravotních službách nedotčena.

Nyní již v rámci školské legislativy nutno dodat, že arteterapie a muzikoterapie výslovně spadají do příkladného výčtu „podpůrných terapeutických postupů“ používaných ve **speciálně pedagogických centrech**; viz příl. 2 vyhl. č. 77/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Ve veřejnoprávním režimu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků se můžeme setkat se studijními programy veřejnoprávně akreditovanými Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, za účelem prohlubování odborné kvalifikace pedagogických pracovníků, např. speciálních pedagogů a psychologů, v arteterapii nebo muzikoterapii; viz zák. č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Jak trefně uvádí profesor práv Ivo Telec - v našem případě bývala odborná způsobilost arteterapeuta spojena se specifickým *vzdělávacím kurzem* akreditovaným Ministerstvem zdravotnictví podle zákona o nelékařských zdravotnických povoláních, a to po „*absolvování studijního oboru vyšší nebo vysoké školy pedagogického, sociálního, zdravotnického, psychologického nebo uměleckého zaměření*“; viz dříve platné ustanovení § 43 odst. 2 písm. e) cit. zák. č. 96/2004 Sb. Podle Telce arteterapie, muzikoterapie a další podobné techniky léčby uměním u nás patří mezi *klinicky zavedené* psychoterapeutické metody. Z hlediska zdravotnického práva je určující *zavedenost* určitého postupu do klinické praxe v Evropském hospodářském prostoru nebo Švýcarsku; viz § 33 a násl. *zák. č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách*, ve znění pozdějších předpisů, pokud jde o ověřování „nových“ metod.

2.1 Arteterapeutická a diagnostická metodika

Jaké oblasti interpretujeme ve výtvarném artefaktu aneb čeho si všímá arteterapeutická diagnostika vycházející z hlubině–dynamicky orientované intervenční „Rožnovské“ arteterapeutické školy? Již sám název napovídá, že k interpretaci je potřeba znát psychoanalytickou disciplínu. Sami studenti jsou zároveň frekventanty sebezkušenostního výcviku a zakouší tak sami na sobě účinky artepsychoterapie. Opět není smyslem popsat obsáhlé studium původně čtyřletého bakalářského studijního programu, proto se raději zaměříme na metodiku interpretace výtvarného artefaktu. Podstatné je si při tom uvědomit, že chronologické pořadí pozorovaných oblastí není závazné, ale všechny interpretační okruhy se prolínají. Tedy v konkrétním případě sledujeme obraz jako celek, ale všímáme si také všech oblastí i u jednotlivých prvků obrazu. Na příkladu můžeme uvést, že nejenom převládající barevnost celého artefaktu, ale i barevnost jedné postavy, která se nachází ve středu obrazu, kde se shodně nachází i vyjádření problému, je důležitá.

Metodika interpretace:

Co se upřednostňuje a co je naopak vynecháno!

Na artefaktu řešíme několik základních oblastí:

- 1. vstupní orientaci formátu**
- 2. významová pole**
- 3. námět**
- 4. barevnost**
- 5. psychické aspekty grafomotoriky**

2.1.1 Vstupní orientace formátu

První aspekt, kterému se při seznámení s artefaktem budeme věnovat, je vstupní orientace formátu – čili plocha orientovaná horizontálně či vertikálně (papír „naležato“ nebo „nastojato“). Volba horizontálně orientovaného prostoru hovoří o větší míře sociální orientace (sociálně orientované inteligence), tedy i sociální potřeby. Pokud je zvolen vertikálně orientovaný formát, je autor spíše introvertní, uzavřený vůči podnětům či intervencím z okolí. Samozřejmě je potřeba při volbě formátu zohlednit také zvolené téma (námět) konkrétního artefaktu. Pokud autor většinou volí horizontální variantu (je prosociální, extravertní, sangvinický, aktivní) a u některého tématu zvolí vertikální orientaci formátu, pravděpodobně se bude jednat o téma, které se ho osobně dotýká, je závažné a prozatímne řešené v intrapsychickém konfliktu. Tato zjištění nás dále vedou k podrobnější interpretaci a detekci oblasti psychického konfliktu. V opačném případě, tedy když autor většinou používá vertikální orientaci formátu (flegmatik, melancholik, pasivní, introvertní) a použije horizontálně orientovaný formát, se můžeme domnívat, že došlo k blíže neurčeným změnám v prožívání. Téma nám opět napoví, které oblasti se zvýšená potřeba řešení v širším kruhu týká.

Výtvarníci by jistě mohli namítnou, že volba orientace formátu skutečně závisí na volbě námětu – vázu s květinami přece výtvarně školený člověk nepojedná horizontálně. Je ovšem potřeba zdůraznit, že arteterapie je v případě profesionálního výtvarníka, který má již svou machu, diagnosticky použitelná jen minimálně. Výtvarné stereotypy v zobrazování nejsou projekcí autentických vnitřních obsahů, ale jsou již deformovány estetizací a technologickými výtvarnými postupy. Mnohdy se výtvarníci s arteterapií potýkají více než „běžní“ lidé, kteří drželi v ruce štětec naposledy na základní škole. Arteterapie u výtvarně školených lidí vyvolává spíše odpor (myšleno jako obranný mechanismus) a nechť k výtvarnému regresu, který se samozřejmě dostaví s jiným přístupem k artefaktu. I toto je potřeba zohlednit.

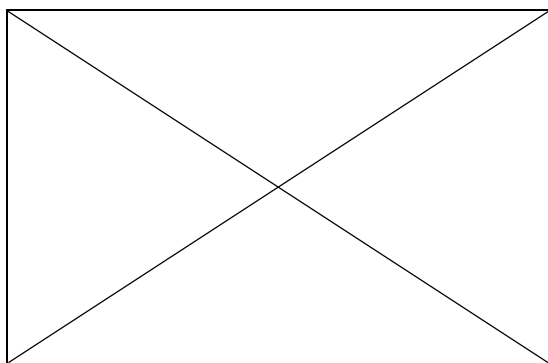
2.1.2 Významová pole

Významová neboli symbolická pole – kvadranty – jsou konkrétní části obrazu, kterým je připisována inspirace podvědomými prvky naší psychiky. V každém kvadrantu jsou dle mnoha klinických studií projikovány či řešeny specifické oblasti lidského vnímání sociální i individuální osobní reality, na ně navazují další oblasti (sebeakceptace, identita, seberealizace, motivace a aktivace, atd.). Vzhledem k tomu, jak již bylo řečeno v úvodu této výzkumné práce, je rožnovská arteterapeutická škola založena na hlubině-dynamických psychologických principech, pokusíme se o malé srovnání rožnovského arteterapeutického interpretačního modelu a interpretačního modelu dle Ingrid Riedlové (junguiánské psychoanalytičky), která se opírá zase o model Rudolfa Michela – německého psychiatra a arteterapeuta.

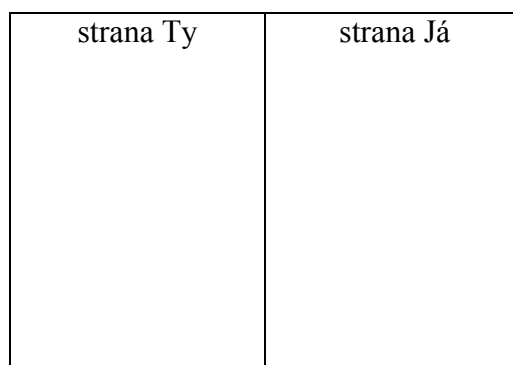
Dříve, než začneme dělením na významová pole/kvadranty, je potřeba upozornit na významné identifikátory emočního napětí, které značí intrapsychický konflikt – v kompozici se pak v jednotlivých kvadrantech tyto identifikátory objevují v podobě **barevné a světelné dominanty** – jedná se o nejbarevnější a nejsvětlejší objekt v obrazu. Jednoduše lze říci, že pokud na obraze vyčnívá určitá pasáž sytější barevností nebo je výrazně světlejší (často podtržená přítlakem – což budeme podrobněji popisovat v podkapitole o psychických aspektech grafomotoriky), pak podle jeho převládající barevnosti, umístění v kvadrantu, velikosti, atd., určujeme s jakou významnou situací je tato tenze spojena. Pak již iniciujeme asociační řetězení či amplifikujeme obsahy s tím spojené. Stejně interpretujeme i v případech, kdy se v obraze nachází **proluky** – prázdná místa („lavory“), která zastupují bezradnost se zpracováním konfliktního momentu. Pravděpodobně se bude jednat o střety motivů individuálních a společenských. Opět zde není příliš prostoru pro podrobné zkoumání lidské motivace, čtenáři přesto lze doporučit seznámení se s typy motivačních střetů. Pokud by byl zájem o „klinický obraz“ rožnovské interpretace ucelený, doporučuji například knihu *Jak si lidé hrají* od Erica Berneho, kde jsou podrobně popsány „lidské hry“ v sociálních situacích a vztahových konstelacích z hlediska transakční analýzy.

Začneme u naší domácí sekce – v rožnovském arteterapeutickém modelu dělíme formát na dva a dva kvadranty. Ve smyslu horizontálním se jedná o levou stranu, která se označuje jako strana TY a pravou identifikační stranu – JÁ. Ve smyslu vertikálním se jedná o dolní – aktuální nebo PROVOZNÍ rovinu a horní plán, který je zaměřen na IDEJE, plány a strategie řešení) – viz obr. č. 2 a 3. Tyto kvadranty nám napovídají jaké oblasti se dotýká

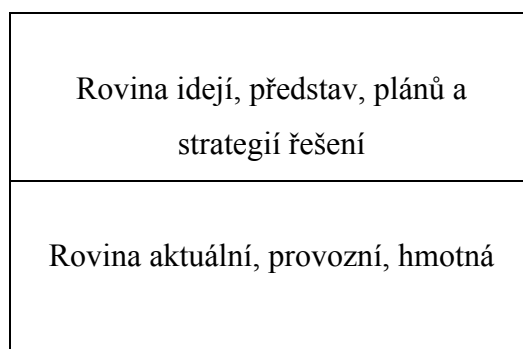
výjev v něm zobrazený. Při interpretaci samozřejmě pracujeme se všemi položkami interpretačního modelu.

Obr. č. 1 – diagonála mateřská a otcovská

Obr. č. 2

Obr. 3

Pokud je například výrazně barevně či světelně označený objekt (rybník s rybami) s určitým symbolickým přesahem (děti v děloze) na straně TY a v rovině provozní, bude se nejspíš jednat o konflikt v tom, jakou má partner (myšleno druhá osoba v konkrétní situaci: otec dětí) roli a neplní s tím spojené dohody či všeobecná společenská ustanovení (řádně se nestará o své děti) a JÁ (žena, matka, autorka) v tomto ohledu strádá a musí se starat sama (ryby jsou v rybníku příliš na těсно, neplavou spolu, každá hledí jinam, jsou na suchu, voda je zkažená, atd...).

Pokud bude výrazný či identifikační objekt na straně JÁ v horním ideovém plánu, bude se nejspíše jednat o dohadování JÁ s normami a podmínkami nastavenými ze strany TY. Opět si můžeme dosadit příklad s rybami v rybníku. JÁ má ryby v rybníce (děti) umístěné v rovině představ a budoucích řešení (představuji si, že budou vynikající studenti), přičemž bylo JÁ na prvních rodičovských schůzkách seznámeno s podprůměrnými rozumovými schopnostmi svého dítěte – ryby v rybníce budou znázorněny kompenzačně - tedy nadměrně, ověšené zlatými ploutvemi a celkovou estetizací formy, aby byla nedostatečnost obsahu zamaskována

či kompenzována. V rovině představ, přání a realizací se JÁ (matka) stále nevyrovnala s reálnými rozumovými schopnostmi dětí.

Kromě kvadrantů, které nám upřesňují oblast intrapsychického konfliktu, nám **diagonály** (obrázek č. 1) říkají více k dynamice psychických pochodů, tedy zda se jedná o úhlopříčku **mateřskou** – vedoucí z levého horního rohu do pravého dolního rohu - (emoční, „protestantskou“, ambivalentní až rozkladnou) či úhlopříčku **otcovskou** – vedoucí z levého dolního rohu do pravého horního rohu - (racionální, „katolickou“, emočně méně strukturovanou, konstruktivní). Bez úhlopříček by každý artefakt postrádal dynamiku – vše jakoby stálo v momentální či dlouhodobé stagnaci. Přítomnost diagonál a jejich bližší určení opět přibližuje diagnostiku ucelenějším závěrům v oblasti emoční distribuce.

Opět uvedeme na příkladu: Na obrázku se nachází opět rybník s rybami (už víme, že ryby symbolizují děti), tento rybník je proveden ve velmi tmavých barvách a velmi malé ryby plavou v rybníku položeném na úhlopříčce směrem z levého horního rohu do pravého dolního rohu. Už víme, že se jedná o mateřskou úhlopříčku, takže si můžeme domyslet, že klesající směr míří do emočně nevyzpytatelného podvědomí. JÁ se zlobí na TY (ale také na sebe sama), že ambice nebyly dostatečně emočně saturovány a TY navíc vznáší další výkonnostní podmínky. Za TY si můžeme dosadit přísného partnera, ale také stát, MŠMT, učitele, atd.).

Problém, kterým myslíme jádro intrapsychického konfliktu, je zpravidla umístěn na **střed** (obr. 4). Často je také problém zobrazován se silnými konturami a výraznou barevností (červenou, černou), mnoha či naopak téměř žádnými detaily. Tyto a další oblasti podrobněji probereme v dalších podkapitolách.

Nyní pro srovnání stručně uvedme interpretační systém kvadrantů, jak jsou popsány v knize Ingrid Riedel s názvem *Obrazy v terapii, umění a náboženství* (2002) s podtitulem: *Interpretace obrazů z pohledu hlubinné psychologie*. Práce této autorky se opírá o velké množství klinických studií a především mnoho let nejen její vlastní psychoterapeutické praxe.

Model symboliky kvadrantů dle Riedlové:

- pole **vlevo nahoře - hlediště** (souvisí se vzduchem, distancí, sněním a ideály – téma: vyvýšení se k nadosobnímu)
- pole **vpravo nahoře – jeviště** (souvisí s ohněm, projevením se, budoucností, zacílením a očekáváním lidí kolem nás – téma: seberealizace)

- pole **vpravo dole** – **tržiště** (souvisí se zemí, uzemněním, tělesným a praktickým – téma: prvotní důvěry)
- pole **vlevo dole** – **orchestřiště** (souvisí s vodou, vyladěním, katarzí, návratem k již uplynulému a niterným prožíváním – téma: regrese, smrt a znovuzrození)

Model pohybových vektorů dle Riedlové:

- z levého horního rohu do pravého dolního rohu – linie **materializace** – zhmotnění, pragmatizace, pád)
- z levého dolního rohu do pravého horního rohu – linie **životní energie** – progresse libida, následování životního proudu se všemi výzvami, které přináší)
- z pravého horního rohu do levého dolního rohu – linie **regrese** – zánik, návrat, hledání něčeho ztraceného
- z pravého dolního do levého horního – linie **pasivity** – snaha ustoupit z proudu života, vidět věci ze širšího úhlu pohledu, např. uniknout od konfliktů života, atd.

2.1.3 Námět

Vzhledem k tomu, že rožnovský arteterapeutický interpretační model pracuje s archetypovými náměty ukrytými v pohádkách a dalších slovesných útvarech, budeme se v úvodu krátce věnovat pojmu archetyp, který vychází z jungiánského pojetí hlubinně – dynamické psychologie, a to přesto, že rožnovská škola je spíše freudiánsky orientovaná. Význam jednotlivých témat rozebereme při arteterapeutické interpretaci jednotlivých obrazů v kazuistickém šetření.

Přehled nejčastějších rožnovských témat:

Pohádky: **Červená Karkulka, Perníková chaloupka, Šípková Růženka, Ledová královna** (Káj a Gerda), **Popelka, Loutkové divadlo**, atd.

Mýty: biblické - **Adam a Eva** (vyhnání z ráje),

řecké: **Medúza, Ikarus, Můj hrdina**, atd.

Rodině – anamnestické: **Matka a dítě, Otcův svět, Rodinná koláž**

Iniciační, zvyky a rituály: Velikonoce, Vánoce, Pálení čarodějnic, Silvestr, Zkouška, První samostatná cesta, atd.

Dle terapeutické situace lze přistoupit i k dalším pohádkám, které mohou lépe vystihovat také charakter terapeutického vztahu (tedy koho si do terapeuta pacient projikuje na základě psychického přenosu). Každé téma zpracovává jinou archetypovou zkušenost. Ve všech se opakuje tradiční stavba řeckého dramatu, bez které by příběh neodpovídal psychickým zákonitostem poznávacích procesů.

1. **expoziční**: uvedení do děje (předpoklad porozumění ději)
2. **kolize**: konflikt, zápletka, který vyvolá potřebnou motivaci k vnímání příběhu a touhu po řešení
3. **krize**: vyvrcholení příběhu – jak se hlavním aktér, se kterým se divák identifikuje, cítí a co prožívá v konfliktní situaci
4. **peripetie** – obrat a naznačení možností řešení
5. **katastrofa** – rozuzlení a očista (**katarze**) emocí

Obzvláště důležitou je poslední jmenovaná – **katarze**. Jedná se o jakousi vnitřní očistu, kanalizaci emoce, která následuje po dramatickém zážitku ohrožení. V psychoterapii se jedná o abreakci. Sigmund Freud pomocí katarze a jejího protikladu **mimésis** (nápodobou) vysvětluje psychologickou složitost vztahu mezi autorem a jeho dílem, hrdinou a čtenářem nebo divákem. Přehráním traumatu (následek nevyřešeného konfliktu) může dojít dle Freuda k uvolnění pacientova psychického bloku a předejít tak neurotickým problémům, které by mohly jinak potlačené vzpomínky způsobit. Vzhledem k modelu naší terapeutické školy je toto Freudovo pojetí stále aktuální přesto, že od něho mnoho empiricky orientovaných psychologů ustoupilo.

Archetyp (z řec. *arche-typos*, první vzor, ražba) znamená pravzor, tradicí posvěcenou a typickou postavu, představu, příběh. Ve starověké filosofii (Corpus hermeticum, Dionýsios Areopagita) je to pravzor (idea), vzorec věcí. V psychologii znamená vzorec psychické percepce (vnímání), v literatuře označuje vzorovou postavu.

Archetyp můžeme také nazvat symbolickým modelem, který v historii konstantně vyvolává stejnou či alespoň obdobnou emoční odezvu. V literatuře a v umění všeobecně se objevují podobná zhmotnění archetypu v postavách. V nejkryštalovější formě archetyp potkáváme

nejdříve v řecké mytologii, v jejích postavách a příbězích. Archetyp je doslova jádro příběhu, vzorec reality, který se nemění. Změna je pouze v prostředí a časové etapě lidských dějin. Dosáhnout jakési katarze v příběhu lze jeho znovuaktualizací – tedy narací. Jádro příběhu nás oslovuje znovu a znovu (amplifikuje) v archaických složkách našeho vědomí, konkrétně nevědomou složku. V této práci však není dostatek prostoru pro podrobnou stat' o struktuře lidské psychiky. Archetyp je základním pojmem analytické psychologie C. G. Junga. Uvedme si nyní archetypy, které jsou obsaženy ve většině příběhů a které Jung ve své práci *O archetypech kolektivního nevědomí* popsal. Jejich stručný přehled je citován z: wikipedia.cz. Pro upřesnění lze dodat, že archetypy *persony*, *anima* a *animy* jsou odrazem struktury vztahů. Identitu tvoří pak vztah archetypů *já* a *stín*. I zde fungují mezi jednotlivými jádry vztahy a hierarchie z nich pramenící. Mezi archetypy probíhá dynamika, teprve v konfliktu archetypů dochází k jejich aktivaci a v modelové situaci člověk přenosově řeší svůj problém

- *Persona* – naše společenská maska související se superegem, část osobnosti identifikovaná s *já*, která přistupuje k sociálním interakcím
- *Já* – identita, sebeobraz, to, kým se cítíme být, spojuje všechny složky osobnosti
- *Stín* – osobní nevědomí coby vlastní stín, nejjednodušší setkání s vlastním nevědomím při projekci do jiných osob a věcí, může mít i užitečné hybné prvky
- *Anima* – v mužské psychice nevědomě přítomný obraz ženství, protipól, který do jisté míry poznáváme skrze projekci do druhého pohlaví
- *Animus* – v ženské psychice racionalizuje ženské vědomí, orientuje se navenek a kompenzuje citovou angažovanost
- *Dítě (puer)* – zárodek psychické celosti, potencialita a růst, obsažená ve zranitelném zárodku či semínku
- *Hrdina* – aktualizace potencialu, vítězství vědomí nad nevědomím (musí vykonat nebezpečné úkoly, zápasit s monstry, projít porážkou, pádem do hlubiny a následným znovuzrozením), archetyp představuje cestu lidského vědomí, cesty přes překážky jsou nevyhnutelné fáze dospívání individua
- *Koré/Panna* - je ženskou silou, která uvádí na scénu hrdinu, který povstává z dítěte, proměňovač, posouvá v ději
- *Moudrý stařec (senex)* – zaměřenost psychiky na cíl, předpokládá centrální osobnost, moudrost a zkušenost

- *Matka* - zdroj života a plodnosti, nespoutaná a neovladatelná, reprezentuje dědičnost a rodovou linii, zároveň představuje duševní život ve veškeré mnohotvárnosti
- *Otec* - u Junga není nijak významně tento archetyp rozpracován, avšak podle následovníků hlubinné psychologie se bez něj neobejdeme při zkoumání maskulinní společnosti, patří k duchovnímu principu psýché a má mnohou reprezentaci v náboženských symbolech (Bůh Otec)
- *Archetypy proměny* – kategorie symbolů a archetypů, které mají původ v procesu individuace, kdy se psychická energie (libido) sjednocuje okolo jednoho psychického středu – *Self/Bytostné Já*

Proč se při metodologii interpretace zabýváme obecným a stručným výkladem archetypů? Všimněme si, v kolika pohádkách vystupují archetypy Koré/Panny – Šípková Růženka, Červená Karkulka, Sněhurka, atd. Ve stejných příbězích ale sledujeme archetypy hrdiny – myslivec v Červené Karkulce, princ v Šípkové Růžence a Sněhurce, stejně tak tam vystupují i další archetypy – personifikovaná jádra všeobecné lidské vztahové struktury.

Zároveň si nejsem jistý, zda je prostor, který poskytuje bakalářská práce, dostatečně rozsáhlý, abychom se zabývali rozbohem jednotlivých příběhů z archetypového hlediska. Proto jsme přistoupili k rozboru příběhu až v praktické výzkumné části u jednotlivých kazuistik.

2.1.4 Barevnost

Sir *Isaac Newton* ve svém zkoumání již v roce 1666 objevil fenomén, kdy když světlo projde skrze skleněný hranol, tento bezbarvý paprsek se rozdělí na spektrum barev duhy. Jen pro doplnění: jedním z prvních evropských respektovaných autorů, který se zabýval účinkem barev byl *J. W. Goethe* ve své stati *Smyslově-morální účinek barev*. Interpretace barev se v rožnovské arteterapii opírá o letité zkušenosti *M. Kyzoura st.* a také o definici barev v psychologii podle *Lüshera*. Vliv barev na nervový systém lidského organismu – náladu, emoce (osobnost) je již mnohokrát prokázán. Ale fyziologové již dlouho věděli, že každá konkrétní barva evokuje nejen stejné vnímání, ale i přesně stejný dojem jakékoli kulturní

vrstvy, bez ohledu na náladu subjektu. Například pohled na modrou způsobuje fyziologickou reakci zpomalení srdeční (potažmo dechové) činnosti, oranžová nebo červená působí opačně. Nervový systém řídí celý organismus. Tato objektivní platnost psychologie barev se liší v individuální preferenci (osobní sympatie, lhostejnost nebo antipatie člověka ve vztahu k určité barvě).

Max Lüsher, švýcarský profesor psychologie, se věnoval studiu problematiky projektivních metod výzkumu osobnosti a to na základě subjektivní preference barevných podnětů (viz *Test barevných pyramid*, který vydal M. Lüscher v roce 1948), kdy rozvinul specifickou projektivní metodu barevné diagnostiky. Konstatoval mj., že struktura barvy (hodnota) zůstává nezměněna. To znamená, že bez ohledu na to, zda člověk má rád tmavě modrou nebo ne, stále to znamená "mír". Lüscher do zkoumání zahrnul výběr barvy konkrétním člověkem a tím diagnostikoval jeho osobnostní strukturu. Jeho dizertační práce „*Barva jako diagnostický nástroj v psychologii*“ byla vysoce ceněna. V roce 1949 byl test barev poprvé knižně publikován a postupně přeložen téměř do tří desítek jazyků. V teorii osobnosti vyvinuté M. Lüscherem existují dva hlavní psychologické rozměry: *aktivita-pasivita* a *heteronomie-autonomie*.

Samotný *Test barevných pyramid* obsahuje stimulační materiál, který se skládá ze standardních vícebarevných čtverců nařezaných papírem se stranou 28 mm. Kompletní sada obsahuje 73 čtverců různých barev a odstínů. Obvykle se používá neúplná sada 8 barevných čtverců. Primární barvy jsou (v pořadí jejich přiřazeného čísla) modrá, zelená, červená, žlutá a fialová, hnědá, černá a šedá (nula) jako další barvy. Zjednodušený postup vyšetření (pro osm barev) se snižuje na současnou prezentaci všech barevných čtverců na bílém pozadí subjektu s návrhem na výběr toho, který se vám líbí nejvíce, příjemně. Zvolený čtverec se otočí a položí stranou a postup se opakuje. Vytvoří se řada čtverců, ve kterých jsou barvy uspořádány podle jejich přitažlivosti pro daný subjekt. První dvě barvy jsou zřetelně upřednostňovány, preferují se třetí a čtvrtá barva, pátá a šestá barva jsou neutrální a sedmá a osmá barva jsou nepatrná a negativní.

Psychologická interpretace získaného rozsahu subjektivních barevných preferencí vychází z předpokladu, že každá barva má určitý symbolický význam, například: červená - touha po moci, nadvláda, zelená - vytrvalost. Za druhé se předpokládá, že řada barevných preferencí odráží jednotlivé charakteristiky subjektu. Zároveň pozice obsazená určitou barvou má

funkční význam. Například se předpokládá, že první dvě pozice série definují cíle jednotlivce a způsoby, jak je dosáhnout, a poslední dvě pozice potlačují potřeby symbolizované těmito barvami. Výběr primárních barev je spojen s vnímanými trendy a s oblastí nevědomí. Studie N. N. Pukhovského (1995) dochází k závěru, že test je citlivý i na nejmenší změny v současném stavu a může být také užitečný při studiu osobnostních rysů.

Kategorie barev:

Studené barvy: (odstíny modré, fialové a zelené): schopné způsobit nejkontroverznější pocity v osobě - od odpočinku a klidu až po zoufalství a smutek.

Teplé barvy: (oranžová, žlutá, červená): stav pohodlí a tepla může růst do pocitu hněvu, nepřátelství.

Začněme u dvou základních barev, které jsou-li spolu, jsou ukazatelem rovnovážné osobnosti, třetí základní barvou je žlutá.

Tmavě modrá:

modrá je všeobecně uklidňující barvou, pokud ji testovaný odmítá (vynechává ji), prozrazuje strach z důvěry a to mu sekundárně brání v přijímání klidu. Tento člověk se zbytečně honí za uspokojením základních potřeb plného mezilidského kontaktu. Jaká zkušenost nutí tohoto člověka stát bokem a nepřipojit se k ostatním, čeho se dle jeho vnitřního prožívání musí vzdát? Lidé potlačující modrou mohou být již v subklinické fázi deprese, proto je jakékoli brždění a odpočívání může ohrožovat. Strach z opuštění je vede k hledání opozitní barvy – červené – kdy hledáním vnějších (a často i extrémních podnětů) tento strach odklání.

Světle modrá:

Vesměs i zde platí obecná charakteristika modré, jen zde vnímáme drobnou nuanci. Tato barva se nazývá „dobrou vůlí“ a vede člověka k určité názorové a pocitové promiskuitě, aby se pocitu smutku a opuštění elegantně a nepozorovaně vyhnul. Častým krédem lidí, kteří ji preferují, je: „Aby dobře bylo pro všechny.“ Dříve jsme mohli tuto barvu vidět především na zdravotních sestřích, ale všichni bychom si měli uvědomit, že zavděčit se je také jen ego-defenzivní mechanismus.

Červená:

Snad všude na světě se lidé ve vnímání červené shodují – jedná se o vyjádření vášně milostné i mocenské, touha po akci a emocích, zkrátka plnosti života. Vlivem červené se zvyšuje krevní tlak, zlepšuje chuť k jídlu. Ti, kteří ji volí na prvním místě, jsou zaměřeni na prudký výdej energie – konflikt, zápas – jsou to především sportovci. Naopak ti, kteří se červenou pokouší eliminovat na svých artefaktech (čímž je myšleno i oblékání) se cítí ohroženi vitalitou ostatních, protože se jí nedokážou bránit. Kompenzačně zde funguje modrá.

Žlutá:

I zde vynechání či odmítání modré způsobí, že si člověk vybere žlutou barvu. V arteterapii existuje termín „překřikovaná úzkost“ – situace, která určitou histriónskou osobnostní strukturu provází opakovaně. Strach z připoutání vyvolává kompenzační mechanismy (egodefenzivní) v podobě přehnané racionality, výkonosti a „žurnalismu“ – povrchnosti, ústupu od emocí na naopak k vyhocení afektu do konfliktních a destruktivních rovin. Význam v psychologii je spojen s přitěžujícím připoutáním vyžadujícím úlevu, aby se eliminovala deprese. Tito lidé chtějí dosáhnout uznání a respektu, často jsou to lidé, kteří se systematicky přetěžují, často působí v okolí podrážděnost. Nespokojená emocionalita nutí člověka, aby hledal cestu ze situace bez zastavení. Žlutá barva je nejjasnější, nejživější a nejlehčí. Souvisí se stimulací. Je impulzivní, stejně jako červená.

Následující barvy jsou sekundární - smíchané – svou povahou a původem ambivalentní. Vznikají spojením vlastností základních barev, přičemž dochází ke vzájemnému působení těchto kvalit. Červená a modrá = fialová, modrá a žlutá = zelená, červená a zelená = hnědá, červená a žlutá = oranžová – výsledný psychologický efekt je ambivalentní mix často protichůdných impulzů.

Fialová:

První ze čtyřlístku ambivalentních barev je fialová. Fialovou preferují duchovně založení lidé, umělci, homosexuálové, lidé setrvávající v dlouhodobě těžkých životních situacích, mentálně retardovaní, různí ezoterici, ale také vrcholní představitelé katolické církve. Spojuje největší protiklady – modrou a červenou = bezuzdnou energii a klid. Je barvou označující subjekty, které jsou vnímány mateřsky či od nich potřebujeme mateřské přijetí, kterého se nedostalo. V

psychologii fialová poukazuje na zvýšenou emocionalitu člověka, aby mohl předvídat některé akce nebo události. Všeobecná lidská zkušenost hovoří o dvou aspektech matky – hodné a zlé, chválicí a trestající, otevřené a odmítavé.... Vždy je nutné vnímat, v poli kterého aspektu se nyní ocitáme. V psychologii fialová poukazuje na jedné straně na sny člověka o smysluplné fúzi s partnerem a na druhé straně snahu se uzavřít, protože pro toto přání neexistují reálné předpoklady.

Hnědá:

Hnědá barva je též směsí, tentokrát již přepálené červené (vyhořelé) a zelené. V rožnovské arteterapii je spojována s otcovskou postavou (a dalšími vhodnými kandidáty na ni). Tuto barvu upřednostňují lidé s nedostatkem vitality – vyhořelý, pasivní. Hnědá inklinuje k smyslovému vnímání světa a objasňuje postoj člověka k fyzickým pocitům. V případě tmavě hnědé se objevuje tendence zahušťovat emoce a pomalu je trávit v sobě – ruku v ruce se spořivostí a lakomstvím. Naopak světle hnědá postoj k majetku zcela rozvolnila a hmotné statky utrácí rychlým tempem – hlavně se co nejrychleji té vlekoucí se zodpovědnosti zbavit. Má zvýšenou potřebu rekreace na všechny ty nepříjemné provozní starosti a snaží se vytvářet domácí pohodlí kdekoliv, kde se ocitá. Naopak lidé, kteří hnědou odmítají mají problémy se stabilitou a stereotypy. Chtějí být stále nahoře a vymykat se, často se stávají obětí psychických příživníků – např. lidí s obsedantními poruchami. Sami mohou trpět sběratelstvím něčeho pro změnu nehmotného – adrenalinových zážitků, apod.

Světle zelená:

Zelená barva je velmi často volena dětmi a lidmi, jejichž hlavní problém se točí okolo dospělosti a zralosti. Velmi záleží na odstínu barvy – světle zelená poukazuje na egoistické zájmy, nezralost, lhářství a fabulace. Navíc kombinaci s oranžovou vytváří typickou barevnost dětského hřiště – hry bez pravidel, upravování si reality dle vlastního zadání, hádavost. Symbolizuje touhu po nezávislosti v případě, kdy je naše životní realita neuspokojivá. Sympatie k ní se často objevují u mladých lidí, kteří se chtějí rychle stát nezávislými.

Tmavě zelená:

Zde již dochází k tmavnutí odstínu - symbol vytrvalosti, určitého stupně krutosti, pevnosti a zase vytrvalosti. „Tmavě-zelení“ lidé jsou často velmi rigidní, ve změnách velmi opatrní. Usilují o zvýšení sebedůvěry, dovedností a schopností prostřednictvím sebeúcty. Mohou získat sympatie od ostatních, například kvůli finanční situaci. Obecně tmavé barvy značí zahuštění a prohloubení problému, světlé tóny jisté uvolnění (spořivost x plýtvání – oboje se dotýká zacházení s hmotnými statky, ale přístup k řešení je jiný). Tmavě zelená hovoří o jisté perspektivní tenzi – strachu z povinností a budoucnosti. Přemýšlí hodně o zdraví a jak si prodloužit život, aby všechny úkoly zvládli. Kompenzačně tento člověk může cítit hrdost, převahu nad ostatními, touhu řídit zbytek společnosti. Obhajují své principy, někdy trpí tím, že nedostávají uznání jiných lidí. Zelená na posledním místě (potlačení v obrazu) hovoří o ztrátě síly a trpělivosti situaci adekvátně řešit, impulzivita se již dlouhodobě nedá kontrolovat.

V neposlední řadě jsou zde ještě dvě „nebarvy“ (černá a bílá) a jejich derivát – šedá. Zde se ocitáme buď v prostoru bez emocí nebo naopak u velmi vyhrocených emocí v podobě odporu.

Černá:

Černá vyjadřuje extrémně kontroverzní význam. Většinou lidí tato barva připomíná určitou hranici, vyjadřuje „nic, kompletní odmítnutí, v psychologii – potažmo v arteterapii je vnímána jako vyjádření ego-defenzivního mechanismu – odporu. Černá dává člověku touhu bránit se a vymezit spouštěče psychické nepohody. Jedná se zároveň o selhání a touhu bojovat – rebelovat, čímž vzniká rozpor. Často barvu volí pubescenti a osobnosti, které jsou demonstrativně schopny všeho se vzdát. Vyhnutí se černé naopak znamená neschopnost se vymezit a také stav, kdy je jakékoli utrpení již neúnosné. Z toho důvodu na sebe kladou vysoké nároky a vyhýbají se nebezpečí. Například absence černé i v konturách znamená neschopnost říci „ne“ a problémy s autoritami. V kombinaci s červenou se jedná vysloveně o rebelství.

Bílá:

Ustoupení od emocí, pozitivní manipulace, vytvoření prostoru pro vměšování ostatních a zároveň i signalizuje otevření se novým životním příležitostem. Je barvou neutrality, která klade na protějšek více nároků na jeho vlastní aktivitu. Vyvolává přirozený odstup, dojem

sterility či čistoty – lékaři, vědci či akademičtí umělci rádi oblékají bílé pláště, to aby vyvolali účinek emočního odstupu.

Šedá:

Šedá je znamením neutrality uprostřed – šedá eminence. Osoba, která si to sama zvolí, nezohledňuje důležitost barev v lidské psychologii. Chce zůstat daleko od všeho venku. Tito lidé dávají přednost tomu, aby se neotevřeli ostatním, ale udržují vše v sobě. To neznamená, že jsou napjaté nebo uvolněné, jsou jen uprostřed, na neutrálním území. To je touha izolovat se od všeho, aby zůstala nedotčená.

Ti lidé, pro něž je šedá poslední, ji považují za velmi nudnou a monotónní. Raději si užívají života a užívají si jasných barev. To je nějakým způsobem spojeno s neodolatelnou touhou být neustále zapojeni do nějaké činnosti.

2.1.5 Psychické aspekty grafomotoriky

Prvním a podstatným seznámením s obrazem je pohled na něj a strávení určitého času v tichosti, kdy na sebe necháváme obraz působit. Vnímáme pocity, které v nás vyvolává, pokoušíme se zachyceným pocitem přiřadit popisy. Všimneme si často bezděčně, že něco na obraze „nesedí“ a objevíme „**chybný úkon**“ – něco, co by člověk konkrétního věku a sociální pozice běžně takto nenakreslil. Chybným úkonem můžeme na obraze nazvat chybějící nohy (když bych například rád odešel ze zaměstnání, ale zatím nevím jak to zařídit), nepřiměřená velikost jedné z postav, postavy jsou řazeny tak, že jedna druhé stojí na noze nebo ji částečně zakrývá, atd. Teorie „chybného úkonu“ dle S. Freuda je běžně k nastudování v jeho Výkladu snů. V principu se jedná o nevědomé (nikoli nezáměrné) projevení pudového přání i přesto, že bylo jako takové Superegem vyhodnoceno jako nevhodné. Například při příchodu na nezáživnou a povinnou schůzku místo dobrého dne popřeji na shledanou, v obraze s tématem věnovaným rodině jeden ze členů chybí, atd.

Kromě chybného úkonu a barevnosti, která působí jak na laiky, tak i na odborníky stejně, máme k dispozici ještě celou řadu diagnostických vodítek v podobě grafomotoriky – nebo lépe řečeno – „psychografomotoriky“. Určitě na naše vnímání a cítění působí například

gumování v obraze, přílišný přitlak na kontury, začernění postavy, trhaná linie, výrazná pečlivost či naopak absolutní chaos, odlišná velikost postavy v porovnání s ostatními, prázdná místa, atd.. Pokusme se teď několik důležitých aspektů stručně popsat. Velmi dobře je tento okruh zpracován v publikaci našich tří zásadních postav v oblasti psychologie – Svobody, Krejčířové a Vágnerové - *Psychodiagnostika dětí* (Praha: Portál, 2009, s. 292). Více či méně lze zjednodušeně říci, že psychografické (psychografomotorické) prvky jsou v rožnovské arteterapii interpretovány shodně jako u Baum testu či u Testu kresby lidské postavy.

Stručný přehled sledovaných jevů: **kontury trhané či příliš silné, škrtnání, gumování, prudké tahy, sklon tahů, absence určitých tahů, proporce u postav i objektů, jak jsou jednotlivé části propojeny, je na některých částech postavy či objektů něco větší nebo menší než je běžné, chybí některé části těla či objekty, umístění na samém kraji papíru, rámování obrazu, roztočené prvky v obraze, atd.**

Uveďme si nyní několik dílčích interpretačních příkladů. Kontury příliš silné podtrhují pocit nejistoty a potřebu ji získat, naopak trhané kontury již naznačují neurotický aspekt chvějící se ruky a nejenom nejistotu v dané situaci, ale i celkovou osobní nejistotu. Kontury obecně odrážejí pocity psychické bariéry mezi subjektem a prostředím. Gumování, škrtnání až začernění hovoří o frustraci, nápadném napětí až úzkosti. Prudkými tahy vyjadřuje autor nevědomky opět velkou míru vnitřního napětí, která může být spojena jak s konkrétní zobrazovanou situací nebo i s celkovým životním komfortem. Opakem jsou příliš slabé a chaoticky směřované tahy. Pokud chybí konkrétní části těla, můžeme se domnívat, že jde o následek traumatizace jak primární, tak i sekundární. Hlava vypovídá o schopnosti uvažovat a řídit se tím, oči o schopnosti vidět (nebo naopak raději nevidět), uši – slyšet/neslyšet, ruce – dělat nebo nedělat změny, nohy – moci či nemoci se v situaci hýbat či ji opustit a nečinit společensky (superegem) zakázané věci. Často chybí ruce u dětí, které byly zneužívány, dopustily se krádeže, atd. U zneužívaných dětí jsou často postavy bez dolních partií, slzící, s rukama za zády či v kapsách, některé části těla jsou odděleny od zbytku. Naopak postavy trýznitelů jsou opatřeny velkýma rukama, zvýrazněnými zipy, kravatami. Trýzněný je často zobrazován výrazně menší a vytlačený na okraj formátu, opačně než jak vidíme u jeho trýznitele. Přílišná estetizovanost a pečlivost ukazuje spíše na úzkostný charakter autora či touhu něco zakrýt, naopak „odbytý“ obraz naznačuje spíše strach z odmítnutí, který má mnoho podob, včetně klasického souboje s autoritami. Silné rámování formátu má autorovi obstarat domnělý klid a bezpečí před zásahy zvenčí. Příliš silná potřeba udržet v již

neudržitelné situaci kontrolu. V situacích, kdy již nelze psychickou kontrolu nad sebou a svou situací zvládat, mohou se objevit roztočené objekty – spirály, slunce, neidentifikovatelné objekty – v této fázi bychom měli být maximálně obezřetní, jelikož se může jednat o začátek manifestace psychické nemoci.

Perspektiva ve znázorňování odpovídá hieratizaci dle intrapsychické důležitosti, kterou dítě a výtvarně neškolený člověk jednotlivým postavám a objektům přidává. V klasickém rozdělení dělíme perspektivu na:

hieratickou – ontogeneticky i fylogeneticky nejstarší způsob zobrazování dle důležitosti objektů nebo postav – čím důležitější, tím větší zobrazení bez ohledu na skutečnou prostorovou souvislost. Známe ji velmi dobře z Egypta a raného středověku, také u malých dětí. U některých dospělých se projevuje v situacích regrese, který zde vystupuje jako obranný mechanismus při opětovném setkání s konfliktní situací.

lineární – úběžníkovou, kterou se poprvé zabývali v renesanci (L. Da Vinci) – čím je objekt blíže, tím je větší. /úběžníků může být v jednom obraze více. Veškeré rovnoběžné linie se sbíhají v jednom bodu – úběžníku, který leží na pomyslném horizontu.

vzdušnou - barevnou – v reálném prostředí je mezi autorem a pozorovaným objektem určitý objem vzduchu, který působení světla zkresluje. Platí základní pravidla a to: se vzrůstající vzdáleností klesá kontrast a sytost barev (směrem k modrým či tmavším odstínům původní barvy) a roste jas.

Hieratická perspektiva může být zcela jednoznačně patrna právě v již doporučené stati o transakční analýze E. Berneho, kde vystupují 3 základní modely chování ve vztahových situacích. Jednáme a prožíváme buďto v roli hodnotícího *Rodiče* x věcného *Dospělého* x emotivního *Dítěte*. Přestože jsme dospělí, často nás některé nevhodné poznámky nadřizeného mohou dostat pocitově do role *Dítěte*, které disponuje jinými obrannými mechanismy než věcný *Dospělý*. Jiný člověk v téže situaci půjde do konfliktu *Rodiče* s *Rodičem* a hrozí hádka o kompetence, jiný člověk se bude snažit jednat s dospělým kolegou v roli *Rodiče* jako věcný *Dospělý*. V každém případě jsou střetem zájmu většinou tři základní motivace (hlady) – *hlad po struktuře, po pozici a po podnětech*.

Všechny tyto výše zmiňované prvky se opět kombinují v diagnostickém manuálu – vstupní orientace formátu, barva, umístění, psychografomotorika, námět.

3. Výzkumná část

Jak již bylo zmiňováno v úvodu výzkumné práce, byl zvolen kvalitativní typ výzkumu. Hlavní výzkumnou strategií je kazuistické šetření a komparace jeho výstupů. „*Kazuistika je systematické zkoumání jednotlivce prostřednictvím pozorování a rozhovoru, umožňující detailní poznávání chování, vývoje a rozvoje jeho osobnosti. Získané poznatky nelze zobecnit.*“ (M. Musilová, 2002, s. 10) Kazuistika je neexperimentální výzkumná metoda života jednotlivce. Často se tato metoda využívá zejména při sledování jedinců, kteří nějakým způsobem vybočují z normy. Celkový stav se určuje osobní, rodinnou a školní anamnézou. V dalších krocích se analyzují získané informace z důvodu sestavení Programu rozvoje osobnosti dítěte – PROD – v případě, kdy je s dítětem či jedincem pracováno ve školských zařízeních zaměřených na reedukaci, resocializaci, sociální rehabilitaci, atd. Posledním krokem je pak analýza výsledků působení terapie na dítě či dospělého jedince.

V této výzkumné práci postupujeme takto: nejprve uvádíme etopedickou a medicínskou diagnostiku, ty nám ale při arteterapeutické intervenci a diagnostice nebyly k dispozici, byly získány až ex post a doplněny pro potřebu komplexnějšího kazuistického šetření. V dalším kroku analyzujeme/interpretujeme explorovaný materiál – obrazy na konkrétní témata s hlubinně-dynamickým přesahem a nakonec vytváříme souhrnnou arteterapeutickou diagnostiku. Seznam arteterapeutických témat k jednotlivým kazuistikám:

K1: Oblíbený hrdina, Loutkové divadlo, Perníková chaloupka, Kouzelná hůlka

K2: Matka a dítě, Šípková Růženka, Oblíbený hrdina, Recidiva, Popelka, Perníková chaloupka, Kouzelná hůlka

K3: Matka a dítě 2017/2018, Kouzelná hůlka 2017/18, Loutkové divadlo 2018, Bod zlomu 2017/2018, Recidiva 2017, První den na svobodě 2018, Oblíbený hrdina 2018, Šípková Růženka 2018

K4: Matka a dítě, Otcův svět, Šípková Růženka, Červená Karkulka

K5: Otcův svět, Matka a dítě, Životní zkouška, První den na svobodě, Červená Karkulka, Šípková Růženka

3.1 K1

Diagnostický ústav pro mládež

chlapec, 17 let, umístěn na základě PO – agresivní chování, záškoláctví

Závěrečná etopedická zpráva

Dle dokumentace bylo PO vydáno OS v Rokycanech na návrh OSPOD Rokycany s odůvodněním, že spis je veden od února 2018 na základě oznámení o útěku dítěte od matky.

Z anamnézy: Chlapec od roku 2016 nežil doma, objevily se u něj výchovné problémy, ničil zařízení bytu, byl agresivní. Na základě svého přání byl předán do péče tety, kde se objevily rovněž výchovné problémy a chlapec vyžadoval návrat k matce. Tady se měl údajně chovat agresivně, po krátké době následovaly útoky z domova. Matka vyjádřila z chlapce obavy kvůli agresivitě. Podle vyjádření chlapce jsou dlouhodobé problémy eskalovány chováním matky, která se často stěhovala, děti proto musely střídat prostředí. K tetě šel po vzájemné dohodě, potom se tam začal cítit jako součást rodiny. Chce se osamostatnit, ale nemůže se vrátit k matce, protože nevychází s jejím přítelem, který jej měl několikrát napadnout. Chlapec nakonec po letech kontaktoval svého otce ve Španělsku. Ze svazku rodičů se narodil ještě o rok starší syn. Rodiče se rozešli, když chlapci byly čtyři roky a děti se s matkou odstěhovaly do Čech. Rozvod byl dle chlapce bouřlivý, naposledy otce viděl před devíti lety.

V roce 2016 se vztah s matkou vyhrotil a byl na základě svého přání předán do péče tety. Chlapec uvedl, že vše zpočátku fungovalo dobře, pak se přestal v rodině cítit dobře. Teta je bezdětná, její přítel má tři dospělé děti. Narůstající problémy byly řešeny tím, že měl zůstat na internátu, ale přes jarní prázdniny měl jít zpět k matce, kde docházelo k fyzickým útokům na chlapce ze strany matčina přítele (věc údajně řešila PČR). Vzhledem k tomu, že chlapec v posledních dvou týdnech několikrát odešel z domácnosti, OSPOD Rokycany podal návrh na nařízení ÚV.

Chlapec dokončil povinnou školní docházku 9. Třídou ZŠ, kvůli stěhování měnil několikrát školu. Uvádí, že od dětství bylo jeho velkým přáním studovat obor chovatel cizokrajné zvěře. Nyní studuje 2. ročník tohoto oboru SOU a SOŠ Čakovice. Studium ho baví a rád by v něm pokračoval. Do školy začal po uplynutí adaptační doby docházet z DÚM, aby se mu podařilo dokončit druhý ročník. Z komunikace se školou vplývá, že nemají s chlapcem žádné větší

problémy, nicméně bude muset koncem srpna dokončit klasifikaci z matematiky a praxe. Chlapec po celou dobu pobytu deklaruje, že studium je tím hlavním důvodem, proč by si přál přemístění do VÚ a SVP Klíčov.

Na podzim začal chlapec kouřit cigarety, před nástupem do DÚM kouřil 6 cigaret denně. Uvedl, že od října zhruba do prosince 2017 pravidelně kouřil marihuanu, ale nyní vše omezil. Alkohol pije příležitostně při party. Ostatní návykové látky rozhodně neguje. Na dvou krátkodobých útěcích konzumoval marihuanu a nasálně vyzkoušel pervitin.

Na pobyt v DÚM se adaptoval rychle, vyhledává kontakt dospělých, komunikuje dobře na dospělé úrovni. K nerespektování autorit docházelo výjimečně a jeho reakce nijak nevybočovaly z normy vzdorovitých reakcí odpovídajících věku. Dopustil se dvou útěků dne 11. 6. – 13. 6. 2018 a 24. 6. – 25. 6. 2018. Oba byly reakcí na zátěž – jednou problémy ve studiu, podruhé uvedl, že motivací bylo užít si svobody, na kterou byl dříve zvyklý.

S otcem byl zpočátku v telefonickém kontaktu, dne 10. 4. 2018 ho otec navštívil v DÚM, viděli se poprvé po devíti letech. Chlapec se vyjádřil, že je rád, že se mu podařilo s otcem a jeho rodinou navázat kontakt a váží si také zájmu, který otec projevuje. Na druhou stranu se případného návratu do Španělska obává, jeho prioritou je možnost dostudovat v Praze. V SVP Klíčov absolvoval už jeden pohovor, prostředí mu vyhovuje. V tomto smyslu se podle svého vyjádření vyjádřil i v dopise, který zaslal Mgr. Ing. Svobodovi, soudci OS Rokycany. Dne 16. 5. Se v DÚM uskutečnilo setkání nad případem za přítomnosti otce a pracovníků OSPOD Poděbrady. Otec zde deklaroval zájem se na chlapcově výchově podílet a do budoucna převzít jeho výchovu. Chlapec od začátku pobytu v DÚM uvádí, že si dovede představit, že pojedje navštívit rodinu do Španělska maximálně na týden, nejraději by, kdyby mohl z Čech odletět s někým z přátel, aby měl určitou podporu.

Dne 20. 6. Otec informoval, že poměry ve Španělsku jsou prošetřené a že by chtěl, aby jej chlapec navštívil od 29. 6. Do 10. 8. Chlapec byl z plánované délky dovolenky zaskočený, počítal s týdnem, kdy chtěl především vidět i prarodiče. Opakovaně vyjadřuje, že ve Španělsku tak dlouho být nechce a že toto přání opět vyjádří písemně. Od 20. 6. však otec zařízení nekontaktoval, proto je plánovaný odjezd odložen. S chlapcem je v telefonickém kontaktu – syn mu sdělil, že si přeje jet do Španělska na začátku srpna, ale pouze na týden. Pro chlapce je situace emocionálně velmi náročná, od počátku pobytu je pouze v kontaktu s otcem, kontakty s matkou a dalšími příbuznými odmítá. Většinou se chová vstřícně

k dospělým, dobře reaguje na zájem. Někdy na tlak reaguje zkratkovitě, ale je schopen náhledu a korekce svého chování. Otec je pro něj v současné době vzhledem k době, kdy se neviděli, člověkem, kterého zná málo na to, aby byl schopen jej přijmout a akceptovat jeho rodičovskou autoritu. Vzhledem k chlapcově věku a životní situaci doporučuji postupné budování důvěry a navázání vztahu, který je vzhledem k tomu, že je chlapec nyní téměř plnoletý, bude spíše na úrovni dvou dospělých lidí než na rodičovské bázi.

Interpretace obrazů z hlediska rožnovské intervenční arteterapie

Oblíbený hrdina

Na obrázku vidíme Wolverina, hrdinu z akčního sci-fi filmu. Příběh postavy je následující: *když se Logan narodil v roce 1882 (ve filmech 1832) někde v Kanadě, byl malý, slabý a nemocný. Už od mládí pozoroval, že se liší od ostatních, je totiž jedním z prvních mutantů-lidí s mutagenem X. Díky mutaci zesílil, uzdravil se, jenže mnohem pomaleji stárne. Po smrti svých blízkých si projde první i druhou Světovou válkou jako výsadkář. Poté se ho ovšem zmocní Tým X, který vedl Truett Hudson. Do všech kostí v těle mu násilím implantuje téměř nezničitelnou adamantiovou slitinu, čímž ještě vylepší tři význačné "drápy", které může Logan vysouvat přímo z kloubů na ruce. Tento tým z něj udělá stroj na zabíjení, takzvanou Weapon X. Jenže Wolverin odtamtud uteče a po čase se stane vůdcem týmu Alpha Flight. Od tohoto týmu nakonec odejde k X-Menům, kde je váženým členem, ačkoli často nevychází s ostatními, neuznává téměř nikoho jako svého vůdce a často pracuje „sólo“. Později se přidává i k týmu Avengers, ale je a vždy bude X-Man. Jeho úhlavními nepřáteli jsou mutant Victor Creed alias Sabretooth a kyborg Lady Deathstrike. Logan se od spousty ostatních hrdinů liší svou nečitelnou povahou, díky které se nejdnou obrátil zády ke svým parťákům a pracoval sám. Je docela uzavřený a samotářský, příliš mu nevyhovuje týmová práce, ale když jde do tuhého, je jedním z nejdůležitějších členů X-Menů. Obvykle neplánuje, ale spíše improvizuje, je znám svou horkou hlavou. Má v sobě jakési vnitřní zvíře, se kterým musí bojovat, aby ho neovládlo, přesto vystupuje spíše introvertně, i když si až příliš věří a pouští se do nebezpečných situací. Nicméně, tato nevyrovnaná povaha z něj dělá jednu z nejoblíbenějších komiksových postav vůbec.*

Nyní, když jsme se seznámili s obsahem příběhu, vidíme souvislosti s životem chlapce. Za svého hrdinu si vybral totálního outsidera, který zůstal díky své neobvyklé schopnosti sám - bez rodiny. Chlapec se tedy identifikuje s představou, že je jakýsi mutant, na otázku proč máme hned několik logických odpovědí. Je dítětem španělského otce a české matky. Svou matkou byl nepřijat, trýzněn v průběhu života celou řadou jejích krátkodobých partnerů, nakonec sám zažádal na OSPODu, aby byl vzat na základě PO do bezpečí ve DÚM. Zde ale zjišťuje, že tento „team“ – využijeme-li jazyka filmové předlohy – ho opět zneužívá – je šikanován pro svůj cizokrajný a hezký vzhled, dokonce se zde opakovaně objevily snahy o znásilnění ze strany dalších chlapců, především romského původu, kde je toto chování bohužel normou (jeden z chlapců byl za toto jednání v jiných případech pravomocně odsouzen). Chlapec by si přál mít stejné drápy jako Wolverine, aby se mohl bránit mnoha útokům (pomožili mu věci ve skřínce, atd.), rád by dosáhl spravedlnosti pro svou osobu, ale i ve škole má přechodné problémy, protože nemá klid na přípravu do školy, jak se dozvídáme z výpovědi chlapce. V příběhu též vystupují dvě postavy úhlavních nepřátel – ženy mutantky s příznačným jménem Lady Deathstrike (Smrtící úder) a mutant – Sabretooth (Šavlový zub). Oba pravděpodobně v obrazu zastupují osobou matky a jejího partnera. Chlapce zavírali do sklepa a jinak fyzicky ho atakovali či omezovali. Bezpečí pak hledal v institucích jako je DÚM a SŠ pro chovatele cizokrajných zvířat. Zde se chlapec při praxích v ZOO soustředil na chov nosorožců, kteří jsou typičtí svým výrazným rohem, který zde opět symbolicky figuruje v identifikaci s mužským protivníkem. Chlapec je deprivován jak citově, tak i sociálně a hmotně. V podstatě bychom mohli chlapce diagnostikovat syndromem CAN (týrané, zanedbávané a zneužívané dítě).

I v rámci náhradní rodinné péče (DÚM) se chlapec setkává s různými „mutanty“ – chlapci, kteří se pohybují mimo společensky akceptovatelnou normu chování a jednání. Všichni jsou z různých prostředí často doprovázeni neuvěřitelnými životními příběhy a všichni svým způsobem bojují o přežití. Sám chlapec vybočuje i zde. Je inteligentní, s vlastními exotickými zájmy, exotickým vzhledem, pohledný a schopný komunikovat s dospělými na velmi dobré úrovni, za to ho ostatní chlapci nemají příliš v lásce. Navíc jeho režim je odlišný - do školy dochází sám a může tedy pobývat mimo DÚM, což není každému z logických důvodů umožněno. Hojně také využívá služeb psychologů, soc. pracovníků i etopedů a díky tomu získává nadstandardní podmínky, samostatně korespondenční formou komunikuje též s justicí a pokouší se dosáhnout předčasné zletilosti, aby se mohl bránit manipulacím ze strany rodiny.

Kromě zmíněného hrdiny, který má kompenzačně na rozdíl od autora vyvinutou muskulaturu, v ruce meč – coby symbol mužské síly a vysunuté dýky z ruky, nevidíme na obrázku nic dalšího. Navíc hrdina postrádá nohy od kolen dolů, což naznačuje jeho nemožnost se z této situace vymanit. Barevnost je černo-červená – bojovná a konfrontační. Celý obrázek je, jak můžeme vidět, zmačkaný, což bylo dle chlapce reakcí na uvědomovaný rozkol mezi přáním a realitou, kdy obrázek v návalu beznaděje a vzteku reaktivně zmačkal.

Loutkové divadlo

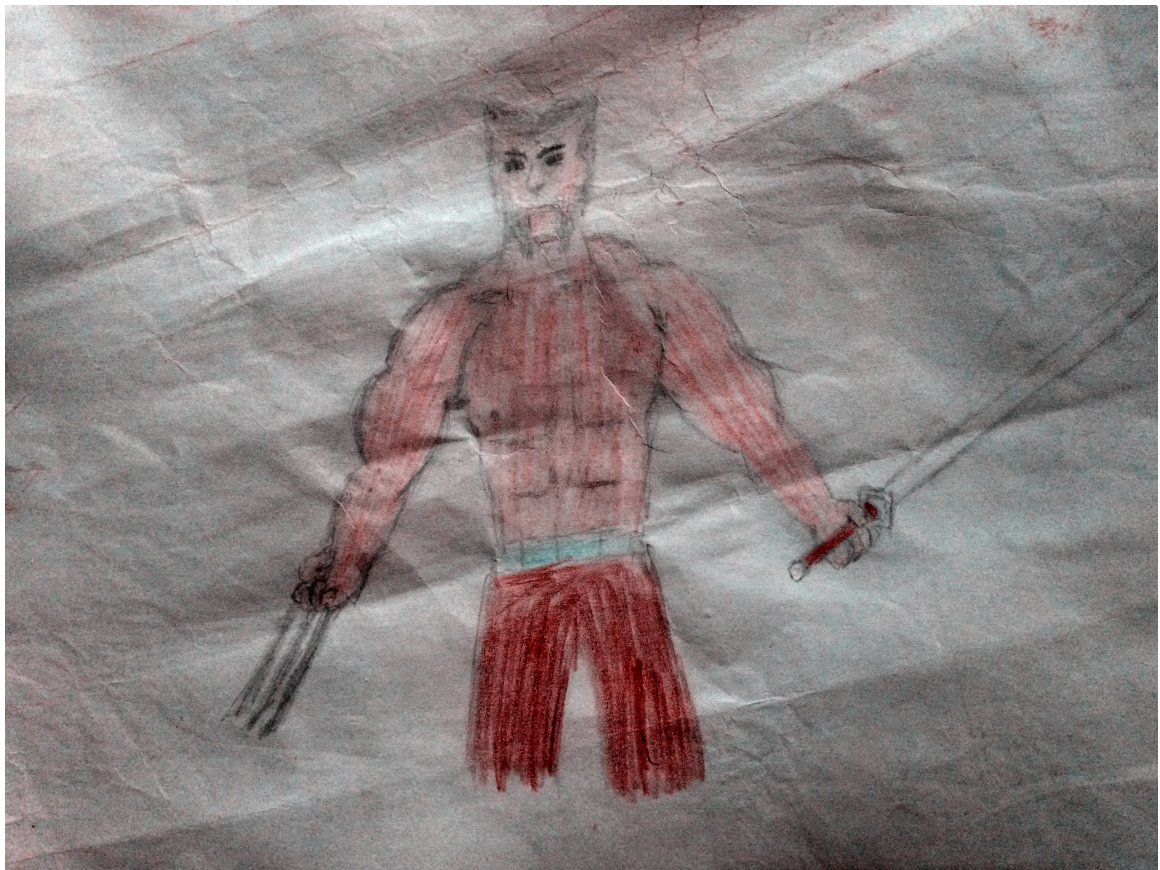
Na tomto obrázku se objevují již postavy dvě a je zpracováno i prostředí, což můžeme vnímat jako pozitivní posun k řešení konfliktní situace. V tomto tématu je zásadní příběh, který se mezi postavami odehrává a také míra závislosti na aktuální situační konstelaci. Pokoušíme se obsazovat postavy na základě podobnosti či dojmu z nich. Do postavy kašpara je obsazen starší bratr, o jehož existenci se dozvídáme až nyní. Jeho výraz je škodolibý a mírně řečeno šílený, už sama role kašpara není příliš lichotivá. V akčním gestu zdvihá pěsti proti rytíři, který je zde umístěn na identifikačním místě, ale stojí spíše v pasivním a obranném gestu, opláštěný brněním – symbolizovanou obranou, nedostupností a nezranitelností. Když se ptáme na důvod této nezvyklé konfrontace, dozvídáme se, že o rok starší bratr ho v dětství šikanoval a ponižoval se sexuální motivací, chlapec si vybavuje jen kusé vzpomínky, většinu vytěsnil, situace se plně rozvinula po přestěhování ze Španělska do Čech, kde již nemohl být chráněn otcem a matka se věnovala své promiskuitní partnerské kariéře. Vše se vyostřilo okolo 12tého roku života, kdy chlapec začal utíkat z domova a potulovat se, což se také stalo důvodem sledování ze strany kurátorky. Zajímavé také je, že otec v současné době usiluje o svěření 17letého syna do péče ve Španělsku, přestože se cca 10 let vůbec neviděli a ani nebyli v jiném kontaktu, o staršího syna v tomto ohledu zájem nejeví. Barevnost kašpara je červeno-modrá – tedy značící prudkou akci a zpětné stažení, i na hlavě je tato barevnost dodržena a potržena dvěma „roh“ – faly. Rytíř v šedé – unavený a nucený k zákulisním taktikám – drží svou zbraň namířenou, ale nijak neopouští svou pozici na dvou hromadách, pod kterými je uvedeno, že se jedná o dračí jeskyni. Jak již víme, jeskyně je symbolem všeho dutého a temného, jedná se o lůno, ze kterého oba přítomní vystoupili na svět, rytíř si zde svou jeskyni hlídá. Název dračí je také dost příznačný – matka se chová nestandardně, nečitelně, ambivalentně. Často působila na chlapce spíše jako saň, o dracích obecně nemůžeme říci, že by symbolizovali milé a bezpečné zvíře. Rytíř je i z toho důvodu

lehce muskulaturně naddimenzován a obrněn. Na hlavě má vetknuté červené péro, které signalizuje, že mu pro další jednání již došla chuť i trpělivost. Kašpar zde chrání svůj hrad s věží – věž – symbol mužské potence, rytíř zase jeskyni – symbol ženské potence. Nad hlavami se objevuje opona či baldachýn vyvedený v růžovo-červené - somatizační až reaktivní nastavení. V čem matka selhala je všem jistě jasné. Žlutá úzkost v podkladu vše jen podtrhuje

Vraťme se ale k obrázku – silné vodící čáry jsou přítomny jen u kašpara, ty vždy signalizují míru závislosti na loutkovodiči – tím bude v této situaci zřejmě matka, jelikož na obrazu se vyskytují metaforicky ztvárnění oba její synové v souboji.

Perníková chaloupka

Toto téma se týká formy individuálního sycení osobnosti člověka. Obrázek je proveden s minimem detailů, což naznačuje chudé podmínky - jak sociální, tak i emoční. Situace jako by se neodehrávala v běžném lese, objevují se pouze listnaté stromy ve formě zacyklených spirál, jsou také příznačně umístěny do horního plánu - oblasti představ, myšlenek a očekávání. Chlapec přiznává, že postrádá v životě jakoukoli jistotu, jedinou stabilní věcí je jeho studium na SŠ, které je teď ohroženo snahou jeho otce o získání chlapce do péče. Otec má trvalý pobyt ve Španělsku, kam chce s chlapcem odjet. Tomuto nucenému regresu se chlapec brání, což prozrazuje i světlezelená barevnost. Navíc by mu to znemožnilo dostudovat. Zbytek kmenů stromů ani neexistuje – pozadí a podklad tvoří ubíhající obsedantně kreslené linie, celý prostor „letí“ vpravo dolů – k identifikačnímu místu, neurotizace chlapce je prokazatelně na vysokém stupni. Vidíme tedy poměrně výrazný střet mezi potřebami chlapce a možnostmi sycení, jaké nabízí a nabízelo prostředí. Celkové vyznění obrázku je značně depriváční, do takové chaloupky by se Jeníček s Mařenkou nikdy nenechali nalákat, proč také? Zde se nabízí otázka – kde jsou děti? Kde je vůbec nějaká postava? Na obrázku nikoho nevidíme. Ten někdo je pravděpodobně naznačen ve sklepním okně za mřížemi.

Oblíbený hrdina

Loutkové divadlo

Další náznak jsou pak motivy na vstupních vratech. Sklon prken a kruhové tvary připomínají zamračenou tvář. Růžová střecha je tvořena pravidelnými oblouky tašek, růžová však pro tento typ střechy není standardní, pak nás to okazuje k bazální potřebě sycení v podobě matčina prsu.

Vrátíme-li se k popisu obrázku, uvidíme v chaotickém prostředí uprostřed chaloupku. Budova je téměř bez oken, s jedním temným otvorem, který může poukazovat na rané trauma, hnědý štít by to spíše potvrzoval. Další okno, které zde je, se nachází v rovině se zemí a vede do sklepa. Toto okno je zamřížované, za ním vidíme dva bílé kruhy. Náznak dalšího okna je nad tímto sklepním, ale je přečárané, jakoby zabitě prkny. Chlapec uvádí, že byl často matkou zavírán do sklepa již od raného dětství. Vzhledem k chlapcovým předchozím zkušenostem se pobyt v DŮM ukazuje jako retraumatizační (nyní je také „uvězněn v chaloupce bez oken“), ale v jeho situaci není jiné řešení, pokud chce dostudovat v ČR, což je jeho jediným a dlouhodobým cílem. Již žádal o předčasné zplnoletnění, aby o tom mohl rozhodovat sám.

Kouzelná hůlka

Z předchozích interpretací tohoto tématu víme, že zde kompenzujeme nedostatky či reflektujeme zkušenosti. Pro začátek si všimněme, že i tady došlo k reaktivnímu poškození – zmačkání. Důvodem byla opět frustrační krize. Na bílém pozadí jako na projekčním plátně vidíme vizi domova. Ve velkém rodinném domě jsou čtyři osoby – první vzhlíží z balkonu, na terase u grilu sedí další osoba, v bazénu si hrají dvě děti. Vcelku běžná životní realita a očekávaná představa, zarážející je ale způsob zpracování. V obraze střídá hned několik ohnisek pohledu a perspektiva se tím stává chaotickou. Každá postava je nahlížena odděleně a v obraze je jakoby ticho – neprobíhá skutečná interakce, čas se zastavil.

Věnujme se tedy nejprve osobě na balkonu. Se založenýma rukama vzhlíží - opřená o zábradlí, těžko můžeme určit o koho se jedná podle vizáže, protože je zachycena karikaturně. Díváme se na někoho podobného mimovi. Hlava je černě rámovaný bílý ovál s naznačenou ženskou linií vlasů bez očí, nosu a úst, z bílého těla vyčnívají překřížená černá předloktí s matně naznačenýma rukama, která jsou složená na zábradlí. Někdo, kdo se rozhlíží, ale nemá oči, ptáme se tedy, co nemá být viděno a o čem se nemá mluvit? Hlava se stáčí směrem k bazénu, kde si hrají děti nebo směrem od osoby u grilu, ale na ni hledí celý dům (okna/oči, vrata/ústa). Nad hlavami dětí je reflexní červený míč. Jedno z dětí je hmotné, ale bez hlavy, druhé naopak má hlavu, ale tělo je naznačeno pouze schematicky. V bazénu je umístěn ještě kruh a podélný rudý předmět. Schematicnost zobrazení nás vede k nahlížení na bazén, jako na

modrý obličej s ústy dokořán, je to v podstatě jediný výraz v celém obrázku, ani jedna z postav nemá v obličejí rysy, což je velmi zvláštní. Zástupný obličej vyjadřuje zděšení. Poslední postava na terase griluje v prudkém ohni cosi na prutu. Je sama u ohně se svěšenými rameny, kde není již další židle, takže s dalšími osobami tam není počítáno. Oheň je nejbarevnějším bodem obrázku, oproti zbytku je nakreslen fixem a tím velmi vystupuje. Působí spíše jako rozmazaná kapka krve. Postava na židli má jen tělo, hlava se ztrácí v blízkosti plamene. Dalším paradoxem je, že za zády postavy za rudou zástěnou stojí další gril s víkem. Ten je v blízkosti zahradního domku se zamřížovaným oknem, toto zákoutí je k domu připojeno, ale působí odděleným dojmem. Zemitost hnědé je v přímém kontrastu s celkovou velmi reflexní barevností obrázku (vyjma postav).

Celý dům působí kubisticky a šroubovaně, tahy pastelkou jsou silné, ale neuspořádané, objevují se různé barevné plochy, které narušují perspektivu domu. Dům je ve svítivé žluté, která je vyjádřením úzkostných obav a snahy o racionální kontrolu nad situací, barevné plochy byly vytvořeny bezděčně, tudíž lze dle světle zelené a modré usuzovat na regresivní prvky v kombinaci se snahou se zavděčit. Poslední zvláštní objekt je na střeše – obrysová linie je výrazná, ale přesto působí transparentně. Zde bychom mohli očekávat komín, ale tento objekt působí spíše jako bedna. Chlapec nebyl schopen objekt obsadit. Když to celé shrneme: neurotické tahy, odklon od reality, zmatečnost, krvavý oheň, nulový kontakt mezi osobami, atd., je obrázek kombinací traumatických vzpomínek, které vyvolala přání projikovaná do obrázku.

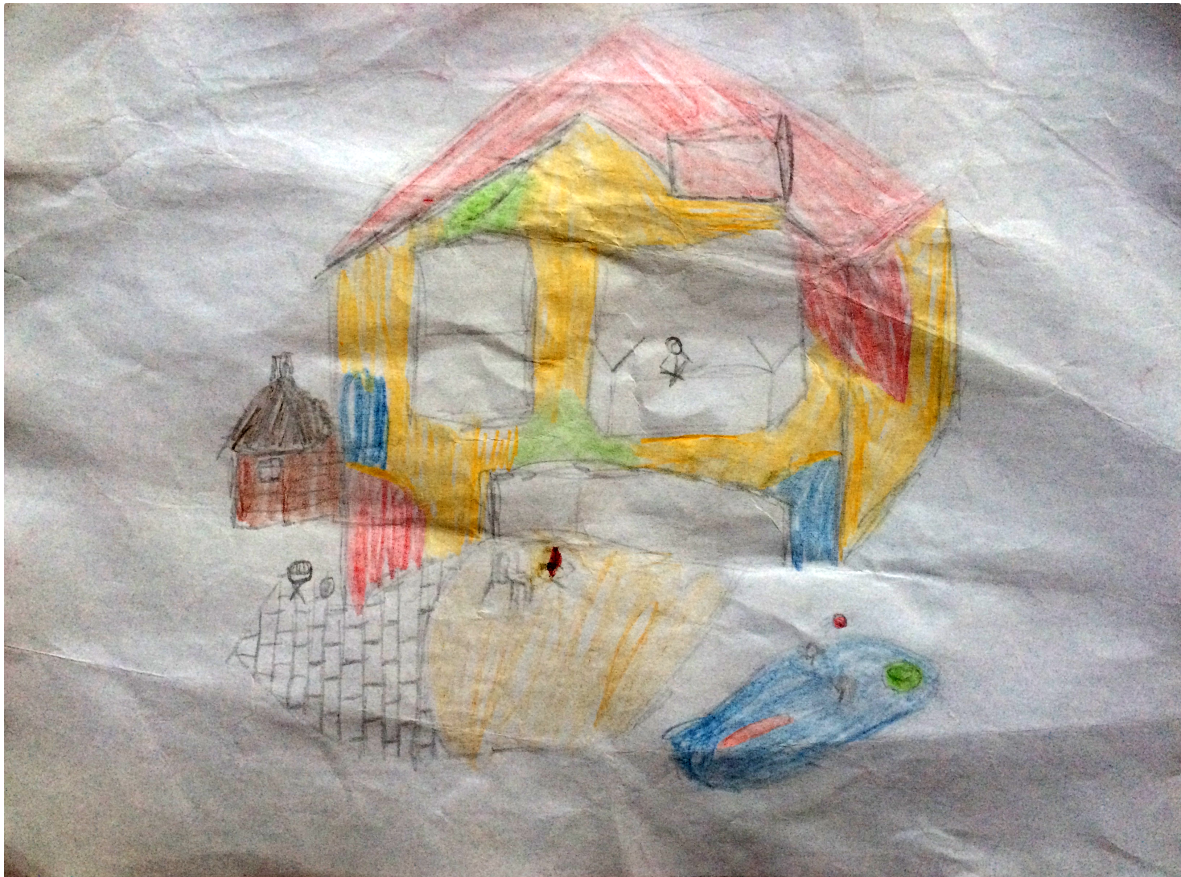
Chlapec na interpretaci reaguje opět pár útržky z minulosti, kdy byl bratrem týrán a matkou zavírán do sklepa. Více si nepamatuje, ale v současnosti se n nimi nechce vidět.

Souhrnná arteterapeutická diagnostika

Z interpretací jednotlivých obrázků vyplývá, že chlapec se dlouhodobě ocitá ve velmi zátěžové situaci. Podle jeho výpovědí byl dlouhodobě atakován ze strany matky a bratra, dále matčinými partnery. Do svých šesti let pobývali i s otcem ve Španělsku, na což má jen útržkovité vzpomínky, ale atmosféra v obrazech místy nepřipomíná českou krajinu.

Perníková chaloupka

Kouzelná hůlka

V tématu Perníkové chaloupky je to více patrné, zde se také dozvídáme o zavírání do sklepa, hladovění a celkově špatné sociální situaci. Má o rok staršího bratra, který ho pravděpodobně týral, v obrázcích se kompenzačně objevuje motiv souboje či boje o přežití (Oblíbený hrdina, Loutkové divadlo, Perníková chaloupka) a také náznaky hlubších traumat – temné otvory, mříže, chýše, sklep. V obrázcích je pouze minimum postav nebo úplně chybí, komunikace mezi nimi probíhá minimálně. I v reálném životě se odmítá setkat s matkou a bratrem. Když se otec chlapce dozvěděl o jeho situaci, přijel do ČR a domáhá se svěřením syna do péče a o společný návrat do Španělska. Chlapec ale již zapomněl jazyk a chce dostudovat v Čechách. Aktuálně žádá o zploletnění, aby za sebe mohl rozhodovat sám.

Co se týče jeho hmotné situace a životních potřeb, žije nyní v DÚM na základě PO ve skupině s volnějším výchovným programem. Přesto jsou obrázky velmi neurotické, místy se reality výrazně zkresluje. Jeho výtvarná produkce nese známky deprivace, psychické krize – vyprázdňenost, minimum detailů, zacyklené rotující útvary či stereotypně tažené rovnoběžky. Chlapec hovoří o depresi, aktuálně vůbec neví, co s ním bude. Jediný pevný bod v jeho životě je studium SŠ – chovatelství cizokrajných zvířat. Dochází do školy pravidelně a praxi vykonává v pražské ZOO, což ho baví. Těžce nese selhání ve škole, ale v DÚM byl také opakovaně šikanován pro svůj cizokrajný vzhled a inteligenci (v pásmu horního průměru).

V minulosti se často potuloval, protože se s matkou a jejími partnery hádal, doma často nebylo nic k jídlu. Pravidelnou stravu v DÚM má po dlouhé době. Pokud je dospělý nakloněn k rozhovoru je tomu rád a diskutuje nad nejrůznějšími tématy, je zvědavý. K takovému člověku má tendenci se připojovat. Celkově lze říci, že jeho obrázky, informace vyplývající z rozhovorů a jeho chování vypovídají o syndromu CAN.

3.2 K2

Psychiatrická nemocnice Bohnice – léčba závislostí

žena, 32 let, poruchy způsobené alkoholem

Medicínská diagnostika

2. léčení, rok narození 1987 (věk 32)

F103 – Poruchy způsobené alkoholem – odvykací stav

ZÁKLADNÍ INFORMACE: 32letá žena, rehospitalizace po dokončené PAL 5/18 na odd. 7, recidiva tvrdého alkoholu po 14 dnech od dimise, domluvený příjem. ad odd. 8. DV.

PRŮBĚH: Na CPP altest 0, mírně třes HK, poslední alkohol včera (pivo), nenastoupila do TK, neužívala medikaci. Klidně spolupracující, bez tenze, bez úzkosti, bez známek hluboké deprese, odklonitelná k úsměvu, emočně stabilní, apsyhotická, asuicidální, abusus alkoholu, proklamuje náhled a motivaci k abstinenci. Somaticky mírně známky OS, jinak KP komp.

ODDĚLENÍ 8: Na oddělení vstupně plně orientovaná, klidná, kontakt navazuje ochotně, spolupracuje, bez tenze či anxiety, forie bez výrazné denivelace, emotivita stabilní, myšlení koherentní, bez agrese, bez spont. bludné produkce, poruchy vnímání neguje, suic. ideace neguje, tendence nejeví, anam. 3x suic. pokus (medikamenty, podřezání), abusus alkoholu, proklamuje motivaci k léčbě. Somaticky mírný třes aker HKK, nausea. Do medikace diazepam ke krytí OS, omeprazol, vitaminoterapie.

ODDĚLENÍ 7: FÁZE P1 detoxifikace, postupné vysazení BZD bez komplikací, nastavení chronické medikace. Kontrolní toxikologické vyšetření moče. Kontakt s rodinou možný formou návštěv a telefonátů. Postupná adaptace do režimové léčby bez obtíží, spolupodílí se na chodu oddělení. Zapojuje se do komunitní a skupinové psychoterapie, se svou garantkou pracuje formou individuálních pohovorů.

FÁZE P2 Vycházky v doprovodu personálu nebo spolupacientek na programy mimo budovu v areálu PNB. Pravidelné alcotesty a toxikologie moče negativní. Kontakt s rodinou formou návštěv s telefonátů. Předána informace o možnosti zapojení rodiny do léčby.

FÁZE P3 v této fázi léčby již pacientka absolvuje samostatné vycházky do domácího prostředí, samostatně odchází na víkendové vycházky. Samostatně také dochází na programy v rámci areálu PNB. Pravidelné zkoušky alcotestem a toxikologická vyšetření moče opakovaně negativní.

SOMATICKY: KP komp., nihil acutum

Interpretace obrazů z hlediska rožnovské intervenční arteterapie

Matka a dítě

Obsahově obrázek vypovídá o snaze napodobovat činnost matky. Jak klientka vypovídá, matka měla ráda věci pod kontrolou, tak jako ona sama. O to hůře žena přijímá svou závislost. Matka dle jejích slov kontrolovala vše, otcovo chování však korigovat nedokázala, sama poté začala užívat alkohol, vždy se k dceři točila zády – věnovala se domácím činnostem, aby dcera nic nepoznala. Jednalo se o otcovo popíjení a náhodné či dlouhodobé styky s dalšími ženami. Otcovskou postavu zde zastupuje velký květináč a strom v pravé části obrazu. Tuto rodinnou situaci si žena začala uvědomovat okolo 6. roku života, jak uvádí hodiny nad kuchyňskou linkou. Matka je obsazena typickou fialovou barevností, která symbolizuje i jistou vztahovou ambivalenci, která se pojila jak s vlastním přístupem matky k sobě, tak i ke své dceři. Počet hrnků, umývaných ve dřezu, značí fakt, že se s otcem již dále v rodině nepočítalo. Brzy poté se pak přestěhoval k jiné ženě a o rodinu se dále již nestaral. JB otce nazývá „fotr“. Vzhledem k této neblahé rodinné situaci u ní nastala fixace na otcovskou postavu. Volba všech životních partnerů znamenala krok směrem k nezralým a závislým typům osobností. V době hospitalizace udržovala korespondenční vztah s partnerem ve výkonu trestu za výrobu a distribuci omamných látek, dále za maření soudního rozhodnutí. Dlouhodobě jsme pracovali na názorovém i citovém osamostatnění. S plánovaným nástupem do komunity však zároveň navázala vztah s dalším problémovým mužem a do komunity nenastoupila.

Barevnost tohoto obrazu poukazuje ve spodní části (provozní rovině) na emoční vyhoření. Svislé větve stromu značí rezignaci. Autorka, coby dítě, je obsazena do naivní – dětské – růžové, která ovšem u dospělé osoby ukazuje na emocionální nezralost. Počty květů

vyjadřují určitou naději, že se k nim otec přes všechny problémy vrátí. I z tohoto důvodu dává svým partnerům neustálou a nepodmíněnou šanci.

Šípková Růženka

Na obraze je symbolicky znázorněna romantická a intimní rovina vztahu, také další aspekty partnerských vztahových her. V ústředí obrazu se nachází ženská identifikační postava - Růženka. Navzdory dějové lince pohádkového příběhu tato Růženka jásá a vítá svého „prince“ v plném vědomí. Barevnost postele nás vede k domněnce, že v intimních oblastech vládne jisté napětí (červená a zelená barva). Při dotazování se dívka přiznává, že kromě prvního vztahu byly ty následující jistou formou obchodu – alkohol a drogy za sex, aniž by si to tehdy přiznávala. Romantická složka vztahu podlehla účelové, z toho pramenící osobní devalvace sebe sama je suspektně přítomna ve všech dívčích projevech (oblékání, komunikace a slovní projev, sebeaktualizace a sycení osobnosti, atd.). Barva spodní (provozní roviny) obrázku je hnědá, symbolizující problémy finančního či provozního rázu a celkovou „ušpiněnost“ vztahu (viz čelo postele). Princ, přicházející k posteli, svou barevností poukazuje na jistou perspektivní tenzi tohoto muže a emoční oploštělost. Svůj meč (symbolicky myšleno mužský nástroj – penis) zcela neovládá. Klientka reaguje, že sexuální a intimní aktivity se odehrávaly vždy pod vlivem omamných látek. Růženka, když už je při vědomí, měla by více pozornosti věnovat princovým motivacím.

Oblíbený hrdina

Pretty Woman

Příběh nás uvádí do děje, kdy prostitutka Vivien se jednoho večera seznámí s krásným, bohatým, osamělým a tajemným milionářem Edwardem, který ji dovede do přepychového hotelu. Chová se k ní lidsky – nechá ji vyspat, nasytí ji a ráno s ní uzavře dohodu, že Vivien bude týden pracovat jako jeho společnice. V průběhu filmu dochází prostřednictvím osoby hotelového manažera, který zde vystupuje v otcovské roli, k proměně prostitutky na úctyhodnou dámu. Edward však do budoucna vyžaduje jen roli milenky, Vivien s nově nabytou hrdostí odmítá a vrací se proměněna do svého starého života. Edward pochopí svou chybu a v bílém Rolls-Roycu s kyticí a deštníkem místo meče jede znovu získat svou nevěstu.

Dílo bylo původně zamýšleno jako drama o prostituci, odehrávající se kolem roku 1980. Vztah mezi Vivian a Edwardem zněl kontroverzně, včetně konceptu, že by Vivian měla vztah k drogám. Ve filmu pak měla být část, kde Vivian prodávala kokain během příslušného týdne, protože za utržené peníze chtěla odjet do Disneylandu. Ovšem když to řekla Edwardovi v autě, tak ji z něj vyhodil a ujel. Film měl končit tím, že Vivian a její kamarádka prostitutka Kit odjíždí autobusem do Disneylandu. Z důvodu prodejnosti filmu byl scénář upraven směrem od běžné reality.

U tohoto obrazu snad ani není potřeba hluboké interpretace. Jak již příběh sám zviditelňuje v obsazení postav, JB se zde identifikuje s postavou prostitutky, která čeká na „prince“ – muže, který dokáže změnit její život. Sama pro to příliš neudělá. Volba toho námětu nejen prozrazuje její zájmové komodity, ale také její touhu se z tohoto „účelového a zneužívajícího“ světa vymanit. Zároveň však upozorňuje na nedostatek funkčních strategií, jak to učinit. Vzhledem k jisté osobnostní nezralosti ani není volně dobře disponována, zvládnout tento přechod k běžnému způsobu života.

Barevnost v tomto díle i přes zjevný erotický podtext příliš nezahřeje. Opět zde narážíme na červeno-tmavě zelenou tenzní barevnost, ve které se snoubí nekontrolovaná pudovost s perspektivní tenzí, potlačování vyšších emocí, stereotypie a tendence k rigiditě. Podobná barevnost se objevuje i na oblečení identifikační postavy – tmavě zelená a černá, na postavě muže se objevuje černá. Černá svým emocionálním nábojem v organismu vyvolává spíše emoce vzdoru, zániku a marnosti. Až na kytici růží, která zde reprezentuje milostný opakovaný akt, je zde vše v barvách rezignace na emoce, manipulace (šedá), psychologického odporu a revolty (zvláště v kombinaci s červenou).

Matka a dítě

Šípková Růženka

Recidiva

Tento obraz nás může zarazit velkou realističností a velmi chudou barevností. V celém prostoru obrazu dominuje bílá či světle šedá, barva rezignace, únavy a také (v případě bílé) snahy manipulovat či stahovat se z akčního pole a zanechat vše na pospas okolí. Vše podtrhuje černý symbol smrti, který se nachází v identifikační rovině obrazu – hned nad hlavou zobrazené autorky. Totální ztráta motivace je narušena několika palčivými barevnými výkřiky – posledními zášlehy autentických emocí. Tyto se váží pouze na postavu autorky a jejího psa, kteří se nachází na pravé/identifikační straně obrazu, druhý zdroj výrazné emoce je na druhé straně stoky a znamená plamen naděje, tepla. Levá strana obrazu je tradičně věnována straně Ty nebo minulosti. V tomto případě se oba výklady doplňují úplně. Dle komentáře JB si je dobře vědoma, že pokud nebude moci dále bydlet u postarší matky partnera (tč. ve výkonu trestu, matka sama je narušená osobnost), o kterou se stará jako o vlastní nemohoucí matku, ocitne se i se svým německým ovčákem na ulici. Partnerova matka ji finančně i pracovně zneužívá. Nikoli paradoxně ji absence nefunkčního partnera dovedla do ještě větších problémů. Na některé asociální projevy si dokázala vytvořit z dlouhodobého hlediska disfunkční obrany, ale na nové situace není schopna adekvátně reagovat. Rozhodla se pro léčbu závislosti, ale její fixace na psa, který byl toho času ubytován u postaršího muže, se kterým měla JB těžko identifikovatelný druh vztahu (závislost na alkoholu, citová a hmotná deprivace), ji neumožnila pokračovat dále do terapeutické komunity.

Popelka

V tomto pohádkovém příběhu se opět autorka potýká se svou životní situací. Odkaz ke společnému bydlení s matkou partnera, kde JB (dle jejích slov) funguje jako ošetřovatelka bez nároku na mzdu a slušné zacházení. Barevností je obrázek velmi výrazně obsazen, oproti její předchozí produkci - toto téma je nyní aktuální. Hnědá dominuje - opět se setkáváme s prožíváním strachu z hmotného zabezpečení, s ambivalentními pocity ke své ženské stránce a v neposlední řadě také k devalvací otcovské (a dalších mužských) postavy v jejím životě.

V centrálním plánu kompozice je pojmenován problém – Popelka v černé barevnosti pasivně vzdoruje své situaci, hledá pomoc u nahodilých postav (holubů – pták je zde také symbolicky obsazen). Stejným způsobem můžete také interpretovat zcela zjevnou antropomorfizaci pece s povadlým komínem, která je umístěna hned vedle špalku na sekání dalších „klád“. I kdybychom se chtěli v interpretaci vyhnout psychoanalytickému modelu,

těžko bychom hledali racionální vysvětlení, proč jeden element z celého artefaktu (při použití stejných pastelek) takto vyniká a kolik psychické a fyzické energie při vytváření tohoto prvku musela autorka nevědomky uplatnit. Opět si musíme připomenout z interpretací předchozích obrazů, že problematická je v situaci klientky i náhradní mateřská postava – matka partnera. Nejenom velmi návodné symbolické provedení, ale i tělová barevnost (caput mortuum) opět výrazně poukazují na jistou nestandardnost v autorčině sexualitě – může se v tomto ukrývat touha, aby trýznitelům jejich nástroj ponižování dále nefungoval (ať již se jednalo jen o „pouhou“ nesprávnou volbu partnerů, nebo o možné sexuální zneužívání v dětství). Jak velká potom musí být diskrepance mezi motivací, aktivací a emočními potřebami této mladé ženy? V horním plánu pak vidíme určitou naději v podobě otevřeného okna, v jehož pozadí se ukrývá velmi slabě prokreslena dvojice stromů. V ní můžeme spatřovat touhu po naplněném vztahu, jak kvituje autorka.

Perníková chaloupka

Volně můžeme navázat tématem, které symbolizuje proces sycení, v době dětství závislý především na mateřské postavě a jejím vztahu k nám. Tu v tomto příběhu zastupuje ambivalentně obsazená postava čarodějnice. Ta je zde pro jistotu zcela vytlačena, aby se autorka nemusela konfrontovat s pocity, které se k ní váží. V této postavě se v různých poměrech dle konkrétní situace míchají láskyplné i nenávistné emoce. Zde – v tomto zpracování – je potřeba mateřského sycení mnohonásobně zviditelněna. Pomineme-li partnerskou rovinu, samotná chaloupka ve svém barevném i kresebném zpracování připomíná mnohonásobný mateřský prs včetně bradavky. Na jinak málo barevném obrázku doslova svítí obrovské srdce, které je umístěno „v hlavě“ – střeše - antropomorfičky ztvárněné chaloupky. Ta popisu čarodějnice zcela odpovídá. Ač se JB snaží se svým partnerem udržet chaloupku v celku a z obou stran ji vehementně podepírají, přesto vypadá, že se každou chvíli zhroutí sama do sebe. To, že je z obou stran zanořena do hromady hnědého bláta (co dalšího hnědého se nám asociuje, již ponechám vaší fantazii), tuto tezi jen podtrhuje. Tato „chaloupka“, pokud se o ní budeme bavit v personifikacích, umí zdatně somatizovat.

Nyní se dostáváme k partnerské rovině obrázku – péči o matku zjevně partner oceňuje a nabádá Mařenku (klientku), aby mu se situací pomáhala. Autorka je opět na identifikační

Oblíbený hrdina

Recidiva

polovině obrázku a opět v tenzní barevnosti, zatím co partnerovi projektivně oblékla barevnost citové ambivalence, majetkových a provozních problémů v partii těla (srdce), v dolní části těla je barevnost tmavě modrá (modráky), vyjadřující bezradnost a suspektně i ponuřejší psychické stavy způsobené deprivacním prostředím. Jak může dopadnout příběh, ve kterém se pokouší dva deprivanti postavit domov na hromadě špíny?

Kouzelná hůlka

Jak již bylo zmiňováno, toto téma se týká vysněného přání. Zjišťujeme zde, jaký je hodnotový žebříček a potencionální motivace sloužící k navození změny v chování. Tento obrázek je proveden v méně křiklavých odstínech, což nám prozrazuje, že emoční naléhavost zde není dominantní. Naopak vnímáme mírný ústup a stažení ze sociálních kontaktů – ve vysněném domě je jen mladá žena se svým psem, na kterého je fixována a sytí její emoční potřeby. Ostrý a vysoký plot doslova varuje od nechtěného kontaktu, který se zde rozšířil na celou společnost, navíc zmíněné zuby naznačují charakter odezvy, pokud by byla bezpečná hranice narušena. Za nepropustnou hradbou se ukrývá dům v barvě dobré vůle, který svým antropomorfním zpracováním nahrazuje vysněnou vztahovou konstelaci v původní rodině. Druhý dům je určen pro psa, protože je na něm závislá (odmítla se doléčovat z důvodu zákazu psů v komunitě). Tento prostor je skutečně určen jen pro dva, jak dodatečně naznačuje i počet květin, které jsou kromě bazénu a domů jedinými objekty v uzavřeném a dobře chráněném ráji. Bazén zde nese také symbolický význam – v kombinaci se smrkem, který je vymístěn z bezpečné zóny, se jedná o symbolizovanou vztahovou situaci – žena je ve vztahu s mužem ve výkonu trestu (výroba a distribuce drog), kterého se bojí, ale zároveň ho ještě vnitřně neopustila.

Samotná identifikační postava připomíná dítě, které si hraje se svým psem (partnerem) – oba jsou nezralí, pokora a odevzdaný postoj psa tezi o splněném snu jen podtrhuje. Sama pacientka si je ale vědoma toho, jak by vztah vypadal po ukončení výkonu trestu, uvědomuje si také, že její partner se nezmění.

Popelka

Perníková chaloupka

Kouzelná hůlka

Souhrnná arteterapeutická diagnostika

Během vytváření artefaktu (kresby pastelem, pastelkou, akvarelem) na daná témata a v průběhu jejich interpretace se dozvídáme tento životní příběh:

JB nenávidí svého otce i svou matku – otec i matka jsou alkoholici, otec rodinu posléze opustil kvůli jinému vztahu. V obrazech je suspektně naznačeno emocionální a možná i fyzické zneužívání. JB se pokusila několikrát o suicidium, fixuje na starší muže (řádově od 10 - 20 let). Nikde nebyla trvale zaměstnána. Její současný partner je ve výkonu trestu za maření soudního rozhodnutí, výrobu a distribuci omamných látek. JB mu pravidelně píše a dochází na návštěvy do věznice. Současně žije u matky partnera, o kterou se stará a má u ní ubytovaného psa – ovčáka. S matkou partnera ne vychází dobře (říká jí „stará“). V době léčebného pobytu ubytovala psa u staršího muže, který se o něho stará a pravidelně jí ho vodí na návštěvy. JB je na psa fixována – vykazuje známky citové deprivace. Do léčebné komunity se zdráhá nastoupit, vzhledem k nemožnosti mít zvíře u sebe.

JB je průměrně inteligentní, poměrně samostatná, nebýt závislosti na destruktivních vztazích, jehož jsou alkohol a drogy pouze náhražkou, život by zvládala lépe. Na základě

opakovaného pobytu v PNB (léčba závislosti) a soustavné terapeutické a arteterapeutické, adiktologické, sociální a psychologické práce do komunity nastoupila. Po několika hodinách ji opustila, jelikož neznámý závislý muž, se kterým do komunity přijela, na ni čekal. Sama iniciovala opuštění komunity – údajně kvůli psovi.

JB je podezřívavá vůči autoritám, neblaze ji ovlivnil vztah obou rodičů k sobě navzájem i k ní. S autoritou bojuje. Disponuje únikovými strategiemi, lže a produkuje nezralé a osobnostní obrany. Vůči krátkodobé režimové léčbě je rezistentní. Prognosticky by mohla být mladá žena nadějná, chybí volní vlastnosti a copingové strategie ke zvládnání stresu – projevuje se to stažením ze sociální situace. Dlouhodobá terapie, zaměřená na posílení pracovních i osobnostních kompetencí, by byla s největší pravděpodobností účinná.

3.3 K3

Psychiatrická nemocnice Bohnice – léčba závislosti

dívka, 19 let, poruchy způsobené více drogami

Medicínská diagnostika

F192 – Poruchy způsobené více drogami – syndrom závislosti

8. léčení, rok narození 1998, (věk 20)

ZÁKLADNÍ INFORMACE: 19-letá slečna, v PNB opakovaně, posl. pobyt 5/2017, aktuálně do nemocnice přichází v doprovodu matky, recidiva abusu (polymorfní abusus - pervitin, THC, alkohol), žádá o hospitalizaci. Před přijetím do nemocnice nedokončený pobyt v doléčovacím centru v Plzni (Point 14), zrecidivovala, následně rozvázali spolupráci. Ambulantní psychiatr MUDr. Janů.

PRŮBĚH: CPP: Při příjmu a na oddělení obraz obdobný - vigilní, lucidní, orientovaná všemi kvalitami, oční kontakt naváže, ale neudrží, odpovědi kusé, verbální projev chudý, intelekt v.s. v nižším pásmu normy, odpovědi v relaci dotazů, myšlení koherentní, bez form. bludné produkce, poruchy vnímání nezjištěny, aktuálně bez automutilačních tendencí, asuicidální, bez projevů auto- nebo heteroagrese. Do medikace lamotrigin 100mg p.d. a venlafaxin 75 mg p.d., které pacientka užívá dlouhodobě.

ODDĚLENÍ 8 + ODDĚLENÍ 7 FÁZE P1 dokončení detoxifikace, postupné vysazení BZD bez komplikací, nastavení chronické medikace. Kontrolní toxikologické vyšetření moče. Kontakt s rodinou možný formou návštěv a telefonátů. Postupná adaptace do režimové léčby bez obtíží, spolupodílí se na chodu oddělení. Zapojuje se do komunitní a skupinové psychoterapie, se svou garantkou pracuje formou individuálních pohovorů.

Doporučovanou dlouhodobou léčbu v TK odmítá, chce bydlet s přítelem, se kterým se seznámila v TK, k užívání návykových látek nekritická, naivní představy o svém fungování v životě, motivace k abstinenci minimální.

FÁZE P2 Vycházky v doprovodu personálu nebo spolupacientek na programy mimo budovu v areálu PNB. Pravidelné alcotesty a toxikologie

moče negativní. Kontakt s rodinou formou návštěv a telefonátů. Předána informace o možnosti zapojení rodiny do léčby.

V plánu spolubydlení s přítelem exuserem, který aktuálně bude končit léčbu v doléčovacím centru. Plně indikovaná je léčba v TK s následným chráněným bydlením. Dosud bez chráněného prostředí nedokázala udržet dlouhodobě abstinenci, proto její plán následné péče vnímáme jako značně rizikový. V tomto navrhovaný plán odmítá, chce využívat pouze ambulantní doléčovací program.

FÁZE P3 od 17. 4. 2018 v této fázi léčby již pacientka absoluuje samostatné vycházky do domácího prostředí, samostatně odchází na víkendové vycházky. Samostatně také dochází na programy v rámci areálu PNB. Pravidelné zkoušky alkalotestem a toxikologická vyšetření moče opakovaně negativní.

SOMATICKY: KO komp., nihil acutum. Sledována v hepatologické ambulanci pro hepatitidu C - MUDr. Hejda, Plzeň.

Interpretace obrazů z hlediska rožnovské intervenční arteterapie Matka a dítě

Vzhledem k tomu, že se dívka v léčbě ocitá opakovaně, jsou k interpretaci k exploraci přítomny obrázky z obou léčebných programů, u kterých jsme spolupracovali v rámci arteterapeutických sezení 2x týdně 1,5 hodiny. V obou případech se jedná o odvoz na doléčovací komunitu. Nejprve se budeme věnovat prvnímu obrázku. Scéna je znázorněna v noci, souvisí s nevědomím, dívka ještě netušíla, co ji čeká. V tuto chvíli se identifikuje s dopravním prostředkem, který není na komunitu připraven. Růžová budova v levé části má být nádražní budovou, barevnost ale vyrazuje silnou nezralost a pocit viny, také stojí za zády nerozhodné pacientce. Modrá barva autobusu signalizuje emoční chlad a především jistou „promiskuitu“ ve svých rozhodnutích se léčit. Léčbě v komunitě již při nástupu nedávala velkou šanci. Navíc tmavě-zelené dveře od autobusu říkají, že léčbu vnímá jako povinnost, nikoli jako vlastní rozhodnutí. Kufř stejné barvy nese matka nikoli pacientka. Matka navíc na obou obrazech funguje jen ve chvíli, kdy pacientka vyžaduje vedení a odpovědnost přenechává na matce. Částečně tím prozrazuje, že matku viní ze svého selhání. Matka pracuje jako sociální pracovnice v PNB, opakovanými pobyty se snaží pacientka být matce blíže a

Matka a dítě 2017

Matka a dítě 2018

neustále ji zaměstnávat nejenom jako dcera, ale i klientka. Sama pacientka je oděna do hnědé a černé, což je kombinace psychického odporu a vědomí vlastní rigidity, touhy po stabilitě a jistotě. Postoj identifikační postavy je rozpačitý. Obraz hovoří o nezdravé a nenaplněné závislosti jak na matce, tak posléze i na její substituci – droze.

Druhý obraz na stejné téma zobrazuje i stejnou situaci. Jak je vidět, téma matka je pro dívku prvořadé. Situace se nyní odehrává ve dne a již jsme se posunuli směrem ke komunitnímu léčení blíže. Budova komunity se nachází na identifikačním místě. Matka s dcerou jsou zde v bližším kontaktu. Opět nelze přehlédnout nápadnou podobu pacientky s matkou. Nyní již i zavazadlo v barvě nepříjemných povinností setrvává na straně dívky. Přesto si není příliš jistá, jelikož do rudých dveří má blíže matka. Pro doplnění informací – dívka komunitu opět neukončila úspěšně. Barva komunitní budovy je žlutá – zde vnímáme apel na racionalitu dívky, hranou povrchnost, účelovost, ale také úzkost pod povrchem. Zajímavým detailem je „šňůra“ kamenů lemujících cestu ke dveřím do léčby. Připomínají spíše plovoucí bóji. Ať tak či onak, dívka se v léčbě opět „plácala“. Svoji profesionalitu nakonec rozvíjela na zcela jiné úrovni. Dle jejích slov byla zavlčena do zahraničí (Německo), kde ji byl odebrán pas a byla údajně nucena k prostituci. Cenou za služby byly preferované psychotropní látky – konkrétně heroin a pervitin. Na obou obrázcích je matka pacientky znázorněna jako vzor, ale také jako konkurence. Na postavě matky je patrná také jistá nezralost a histriónské rysy osobnosti. Matka se s otcem pacientky rozvedla (otec je Rom) a nyní má s novým partnerem malou dceru. K výtvarné produkci této dívky je potřeba dodat, že celkově výrazná barevnost souvisí s její osobnostní komponentou – histriónská a hraniční porucha osobnosti, navíc výrazná barevnost zde souvisí i s kulturní podmíněností – barevnost u romských či jiných kultur bývá všeobecně výraznější a objevují se nezvyklé barevné kombinace.

Kouzelná hůlka

Toto téma ztvárňuje splněné přání. Zde si každý kompenzačně žádá toho, čeho mu v životě nejvíce chybí. Opět zde máme v sadě obrazy ze dvou léčení. Na prvním je inspirace z dětství – dívka si přála domeček pro panenky, který nikdy nedostala, naopak dostala ho v naprosto nevhodném věku její mladší sestra. Zde se věk pacientky výrazně snižuje – je zde patrný silný regres do doby, kdy bylo ještě vše „v pořádku“. Tím je myšleno, že otec žil s rodinou a matka se jim věnovala. Přestože se zde jedná o splněné přání, pacientka si

nemožnost návratu do dětství uvědomuje – vysněný dům je zeje prázdnotou a barevnost ukazuje na otcovu osobu. Všudypřítomná žlutost pozadí naznačuje, že opuštění otcem je příčinou jak emočního zranění, tak i zranění ega. Nezáměrným se zde její znázornění klece, která se vyjímá na polici nad prázdným domovem. To je také místo, kam pacientka posléze zamířila (opakovaná léčba na detoxikační jednotce, komunitní léčení, atd.). Zelená barva koberce odkazuje ke hře na hřišti, kde nad dodržováním pravidel vedeme ještě diskuzi. Zde je touha po pravidlech i touha je porušovat zatím v rovnováze. Infantilita a dětské touhy se manifestují překlopením na hry bez hranic v jiné oblasti jejího lidského působení - ve fungování v partě závislých.

Na obrázku z roku 2018 se splněným přáním ukazuje být touha po vlastní rodině. Téměř na každém obraze jsou znázorněny dvě hvězdy a měsíc. Matka a dvě děti. Stav, v jakém to bylo před narozením třetí sestry z jiného partnerství. I zde na obrázku je pár s jedním narozeným dítětem a jedním v očekávání. Malé děvčátko je nápadně podobné pacientce. Jedná se zde o přenosovou situaci, pacientka se domnívala, že je znázorněna jako matka, ale podobu s dítětem připouští. Matka je zde opět v barvě nezralosti – růžové, otec (partner) je obsazen barvou dobré vůle a schopnosti zvládat veškeré rodinné povinnosti. Povinností je obsazen i dětský kočárek. Matka si drží svůj poklad v sobě, jelikož v momentě, kdy narozené dítě usedne na kočárek, si pacientka není jista tím, zda péči ve skutečnosti zvládne. Tuto nejistotu podtrhuje také téměř božská ruka, která taktovkou řídí celé uskupení pod ní. Rukou, která drží taktovku, je v tuto a jiné chvíle matka pacientky. Opět se jako nejsilnější téma jeví závislost na matce, která ale vyobrazením připomíná spíše nezralou a sebestřednou postavu.

Loutkové divadlo

Obrázky Kouzelná hůlka 2017 a Loutkové divadlo jsou umístěny záměrně vedle sebe. Zdánlivě spolu nesouvisejí, ale jak tematicky, tak i kompozičně a barevně působí téměř stejně. Žluté pozadí – kontrola, povrchnost, hysterie, důraz na „žurnalistický“ přístup - popis povrchu, ale bez emoce. Zde se dříve konkretizované dveře až za zády pacientky mění na amorfni neurčitý vchod – zde je již bez diskuze patrná podobnost s pacientčíným příchodem na svět. Dveře zde symbolizují rodidla (včetně vnější i vnitřní podobnosti). Svět, který zde vidíme, je prázdny – nárokuje, pouze v pravé identifikační rovině vidíme malou hnědou skříňku (dříve domeček pro panenky), ve které je cosi ukryto.

Nahoře zleva: Kouzelná hůlka 2017, Loutkové divadlo 2018

Kouzelná hůlka 2018

Dívka otálela s odpovědí, nechce říci, co je tak skryté. Jak loutka „nеспoutané dívky“, tak i dívka na sousedním obrázku jsou vedeny výraznou vodící tyčí, která míří do či z hlavy znázorněné postavy. Dle interpretace je zde spíše potřeba být vedena (jak se ukazuje v dysfunkčních vztazích s dealery drog a pasáky) než vést. Což je typickým symptomem u závislých osob. Zde má postava navíc fialové oblečení i základnu, na které stojí. Fialová je barva ambivalentní a vztahující se k osobě, na kterou přenášíme svá dětská očekávání – většinou k matce či osobám ji zastupujícím, v případě závislého člověka je tím často i výrobce a distributor drog. Stylizace do prostitutky i ve volném čase napovídá, na koho pacientka přenesla svou potřebu péče. V tomto příběhu, který se odehrává v loutkovém divadle, spatřujeme jako loutku pouze naši klientku, která se nabízí k vodění komukoli, kdo se toho ujme a to bez ohledu na jeho vlastní zájmy.

Bod zlomu

Opět se ocitáme v sérii obrázků za dva roky. Opět se u obou příliš nezměnilo. Barevnost nám říká, že autorka má sklony k afektivnímu či emočnímu jednání. Zde oblíbená žlutá povrchní racionalita ustupuje stranou. Na obrázku z roku 2017 vidíme situaci, kdy dívka poprvé užila pervitin a to rovnou nitrožilně. Na diskotéce se seznámila s chlapcem, který si vsugeroval, že jako jediný ji má rád a doopravdy ví, jaká je. Mimochodem již z toho důvodu je v úvodu této kazuistiky uvedena i volně přístupná komunikace dívky na jejím instagramovém profilu, která o jejích prioritách významně a podrobně hovoří. Dívka je snadno emočně ovlivnitelná jak z důvodu emoční a sociální nezralosti, tak také z důvodu citové deprivace. Svého jednání si ale byla minimálně podprahově vědoma, jak prozrazují bílá oblaka nad hlavami aktérů. Barevnost dívky říká, že láska, vzrušení a sexuální motivace (ocenění) jsou pro ni podstatné. Oblečení chlapce vykazuje prvky neurotizace a neschopnosti respektovat sociální normy. Obě postavy mají navíc hlavu od těla oddělenou symbolicky šňůrou korálů. Obrázek z roku 2017 ještě působí naivněji.

Obrázek z roku 2018 již naivitu postrádá. Přibývá teplejších akčnějších tónů a přítomnost odpadkového koše za zády dealera a oprýskaná zeď za jejími zády prozrazují již zcela zřejmé vědomí o charakteru situace. Dívka si za sexuální služby pořizovala psychoaktivní látku, lahev u jejích nohou jen podtrhuje návykovost celé situace. Fialové

pozadí opět hovoří o povědomí dívky o dopadu jejího chování na matku. V horním plánu je opět symbolicky zastoupená matka a obě dcery z prvního manželství.

Recidiva

Volně navazujeme obrázkem z roku 2017, kdy došlo k propuštění z léčebné komunity z důvodu porušení pravidel. Míra sebeúcty je naznačena již prostředím, ve kterém k recidivě došlo. Pravidelnost dlaždic ukazuje na vědomí pravidel, které ji byly v léčbě i komunitě vštěpovány, ale emoční impulzivita tuto vědomou kontrolu opět potlačila. Zelené dveře do minulosti nesou známku nezralosti, prázdná plocha (okno) nad hlavou pacientky vyjadřují úroveň plánu a myšlenek na budoucnost. Celkový nevábny vzhled jak prostor, tak i samotné aktérky je známkou zhroucení již tak nestabilního hodnotového žebříčku, zde postrádáme jakoukoli osobu, na kterou je dívka fixována. Symbolicky je zde zastoupena rolí toaletního papíru jisté podoby.

První den na svobodě

Obrázek prozrazuje v pohledech a výrazech osob jistou bezradnost, sedí na posteli se sklenkami v rukou, dívka šla na schůzku s chlapcem s upozorněním na abstinenci v oblasti tvrdých i měkkých drog. Závislost i po léčbě již dosáhla takového stupně, že si dívka nedokázala představit většinu aktivit bez drog. V pozadí opět vidíme všudypřítomné vědomí matky, navíc shora na dvojici dohlíží chladná lampa. Dívka je oblečena do zoufalé zeleno-modré kombinace, dobrá vůle v kombinaci s nezralostí a neschopností hledat vlastní stanoviska a rozhodnutí. Partner je obdařen pečujícím vlivem a dobrou vůlí. Nicméně podle slov pacientky, po tomto komunikačním fiasku opět vyhledala závadovou partu. Žlutozelená barva povlečení hovoří o velkém stresu z vnitřního boje kontroly nad nezralostí. V tomto okamžiku opět zvítězil silněji zakořeněný sklon k závislému jednání. Co je pozitivní, je vzhled dívky, který dokazuje, že si alespoň dokáže představit žít běžným způsobem života.

Nahoře zleva: Bod zlomu 2017/2018, dole zleva: Recidiva 2017, První den na svobodě 2018

Oblíbený příběh

My děti ze stanice ZOO od Christiane Felscherinow, kniha je autobiografická.

Jedná se o příběh mladé dívky – narkomanky Christiane, Na základě zpovědi zachycené na magnetofonových páscích zpracovali Kai Hermann a Horst Rieck autentický životní příběh německé narkomanky Christiany F.

Dnes již dospělá Christiane F. popisuje svůj příchod jako šestileté na berlínské sídliště Gropiusstadt s minimem možností zábavy pro děti. Neutěšené rodinné poměry vedoucí k rozvodu rodičů ji přivádí k hašišové partě v „Domě středu“. Poprvé se ve svých dvanácti letech setkala v evangelickém centru pro mládež s hašišem, ve třinácti na diskotéce s heroinem. Brzo se stala na drogách závislou, přes den chodila do školy a odpoledne si spolu se svými přáteli-narkomany vydělávala na stanici ZOO peníze na drogu prostitucí. Její matka skoro dva roky netušila nic o dvojím životě své dcery. Christiane F. vypráví s obdivuhodnou snahou o přesnost a odzbrojující otevřeností o osudech dětí, o kterých se veřejnost dozvídá až z titulků novin, jež oznamují jejich smrt. Občasné zoufalé a neúspěšné pokusy zbavit se závislosti knihu také prostupují. Nakonec je Christiana nucena se přestěhovat do Západního Německa. V novém prostředí a s rodinou úspěšně odolává touze po drogách a snaží se začít normální život.

V příběhu vystupují tyto postavy, které dívce posloužili identifikačně:

Christiana – hlavní postava, narkomanka, slabá osobnost, užívá heroin, na který si vydělává prostitucí, není schopná se ze závislosti vymanit.

Kessi – Christianina kamarádka, která díky své matce neskončila drogově závislá na heroinu.

Christianina matka – zoufale se snaží Christianě pomoci, vyzkouší všechny odvykací způsoby, nakonec dceru zachrání.

Christianin otec – násilník

Stella – Christianina kamarádka, v průběhu děje je dočasně zavřena do ženské věznice.

Detlef – přítel Christiany, je také závislý na heroinu a vydělává si na něj prostitucí.

Klaus – přítel matky, nechápe Christianu a nezáleží mu na ní.

Babsi – Christianina kamarádka, zemřela na předávkování heroinem

Již samotná volba tématu jasně hovoří o zájmech pacientky, v příběhu se snoubí zneužívání všech a všeho jen za účelem získání drogy. Dívka o příběhu mluví s naprosto neskrývaným zájmem. Je to její nejoblíbenější příběh. Sama se cítí jako autorka knihy. Při rozhovoru o negativních dopadech chování jednotlivých aktérů z příběhu si plně neuvědomuje, že se příběh přímo dotýká i jí. Vzhledem k silně sexuálně zaměřené hodnotové orientaci a neschopnosti se manipulátorům tohoto typu bránit se můžeme domnívat (byť se může jednat pouze o situaci, kdy byla svědkem takto motivovaného chování), že došlo či docházelo k nepřímým i přímým atakům na její osobu již před zahájením drogové kariéry.

Na obrázku vidíme jak na neuroticitě tahů, tak i na ušpiněné barevnosti, že příběh není dívce cizí. V podstatě se tento obrázek od dalších jejích obrázků příliš neliší. Přestože v obraze si na příběhu druhých uvědomuje fatalitu takového jednání, ve skutečném světě se jí tyto situace nespojují. Dívka na obrázku pláče a je si svého zuboženého stavu vědoma. Při pokusech animovat obrázek a dále příběh rozvíjet směrem k lepšímu konci její představivost selhává. Nedokáže ani příběh s alternativním koncem vzít v potaz a brání se možnosti knihu přepsat. Zdá se, že tato identita, kterou okolo sebe vybudovala, je jedinou, kterou má. Na pomalé přeznačkování sociálních situací není ve dvouměsíční léčbě mnoho prostoru. Na dobrovolná sezení po ukončení léčby docházet nechce. Stav jí plně vyhovuje. V pauze mezi léčbami a po zavlčení do Německa se u ní rozvinula anorexie, jak můžeme vidět i na identifikační postavě. Její novou hodnotou, kterou jedinou má nyní na zřeteli, je její váha a odmítání stravy. Mentální anorexie a jiné stravovací poruchy souvisejí ve svém kořenu s postavou matky – která je v počátcích života zdrojem potravy i lásky, a kde se tyto dvě složky prolínají. Předpokládaná porucha primární citové vazby je zjevně příčinou závislé poruchy osobnosti, kterou dívka vykazuje. Při malbě tohoto námětu bez ohledu na vizuální výsledek prožívala veskrze pozitivní emoce. Přestože například počet květin nepřímo zastupuje počet traumat či zranění sexuálního rázu.

Šípková Růženka

V tomto zdánlivě neškodném příběhu o princezně, která se píchla do prstu a spala, je ukryto velké drama a každá ze závislých dívek na toto téma reaguje v podstatě shodně – „píchla se a spala“. Každodenní rutina, kterou narkomanky, můžeme-li užít tohoto starého termínu, zažívají. Prostředí tohoto obrazu je o poznání estetičtější než předchozí prezentovaný

Oblíbený příběh – My děti ze stanice ZOO, 2018

příběh. Ale při bližším prozkoumání jednotlivých prvků musíme konstatovat, že zpracování nevěstí nic pozitivního. Situace opět spíše připomíná veřejný dům než pokoj nevinné princezny. Dívka již ve stavu po požití drogy leží bezvládně na posteli, květiny okolo symbolicky zvadly a matrace pod princeznou a sukňe ve spodní části zabarvila rudou – krvavou, proč? Zde se dostáváme blíže k charakteru traumatu. Dívka si svůj první sexuální styk ani nepamatuje, jelikož byla předávkována dealerem, se kterým se setkala na párty a hned posléze byla zneužita, aniž by si cokoli pamatovala. Při bližším zaměření na postavu prince vidíme zvláštní zpracování středních partií těla, konkrétně rozkrok. Princovy zornice také nejsou ve standartním provedení a nástroj, který drží v ruce se meči nepodobá ani vzdáleně. Opět je ponecháno fantazii čtenáře, který nástroj meč spíše připomíná.

Alarmující je, že i zde jsou dveře barevně vyvedeny jako povinnost – zůstat v pokoji a nechat si vše líbit. Z toho důvodu je pro dívku „lepší“ se vybavit tak, aby si nic nepamatovala. Přestože afektivních teplých barev je v okolí mnoho – na lůžku je opět rozložena dobrá vůle v kombinaci s povinností. Princ je taktéž vyveden v oblíbené ambivalentní fialové, jako by péče, kterou poskytuje, byla silně podmíněna a nárokována vyhověním v čemkoli. Proč pacientku přitahují tyto typy sama neví, asi že je pro ně výjimečná nebo že ji slibují, že ji neopustí? Na tyto otázky není schopna zareagovat a jsou jí nepříjemné. Odmítá přijmout jakoukoli odpovědnost za sebe sama, zároveň není ochotna vnímat tyto typy jako pro ni nebezpečné. Žlutá barva povrchnosti a kontroly zde opět podtrhuje zoufalou snahu neuvědomovat si vážnost situace, ve které se ocitá.

Souhrnná arteterapeutická diagnostika:

Slečna byla léčena v PNB (oddělení pro léčbu závislosti) každý rok. Pokaždé se hned po propuštění dopustila recidivy, ve které pokračovala. V průběhu druhé léčby se projevila pokročilá anorexie, těžká závislost na heroinu, pervitinu. Během recidivy na ní byl spáchán trestný čin zavlčení – byla odvezena do Německa a živila se jako prostitutka. Tento jev se u ní vyskytl ještě v průběhu první léčby i před ní, jak vyplynulo z interpretací artefaktů a její internetové (volně přístupné) komunikace. Mezi první a druhou léčbou došlo k výraznému propadu. Ještě před léčbou v PNB proběhl opakovaný resocializační a reedukační pobyt v Diagnostickém ústavu pro mládež (Hodkovičky). Dívka střední školu nedokončila. Je ze tří sourozenců. Nejmladší setra je z druhého manželství. Dívka se s rozpadem primární rodiny nikdy nevyrovnala. Její vystupování je pozornostní, návyková látka a další rizikové způsoby

Šípková Růženka 2018

chování jsou náhradním a nevhodným způsobem sycení. Porucha sebepřijetí a sebeaktualizace je v popředí veškeré motivace. Váhový úbytek za poslední rok je okolo 15 kg a její váha stále klesá. Dívce chybí veškeré další zájmy, které nesouvisí s obstaráním návykové látky a kontaktem s dealery. V komunitě zaměřené na léčbu závislostí opakovaně selhala a byla za porušování řádu vyloučena. Matka je sociální pracovnice v PNB, reaguje vzhledem ke svému povolání až na rizikové chování, dívka touží imponovat tím, co matka považuje za krizové, přesto po zjištění problému reaguje hyperprotektivně. Dívka reaguje na režimová opatření pouze účelově. Porucha vztahové vazby činí dívku k dalším výchovným a terapeutickým opatřením rezistentní. Poprvé byla léčena ještě na dětském oddělení PNB, později opakovaně na odd. léčby závislostí. Prognóza není dobrá. Přesto, že je stanoven přiměřený doléčovací program, nakonec vždy zkolabuje – dívka se opět naváže na rizikovou vztahovou osobu – dealer, aktivní či bývalý uživatel návykových látek.

Krátká ukázka z volně přístupných příspěvků dívky na sociálních sítích, které ilustrují motivace a aktivační činitele dívky, texty jsou publikovány v neupravené formě – jak stylistické, tak i gramatické:

Nikdy nikomu nevěř jen sobě samé :)

Ser na lidi co se tě snaží zničit a ponižit ser na ty co tě nechápou ser na ty co se ti smějí nadávají odsuzují ,oni nikdy nešli stejným směrem nikdy nebyli v tvém těle jim se možná tvůj život zdá snadný ale věř mi jen ty víš jaká jsi :), promin ale na světě jsou mnohem důležitější věci např: Anorexie, sebevraždy, šikana, deprese, nezaměstnanost :D v týchle minutě na světě zemře miliony lidí, já se o sebe absoutně nezajímám , naopak moje draví je mi například upně jedno hlavně mě zajímá jestli jsou zdraví a šťastný lidi okolo .. Ráda se fotím no , podle mě to není nic špatného : Víš kdyby sis prošla tím co já s mym sebevědomym, anorexií a vnímání sama sebe . tak by ses nedivila

Interview s anonymními sledujícími, které dívka publikovala po propuštění z léčby:

Na jakou fotku jste pyšní?

Vánoční čas , dala jsem se do kupy a abstinovala ;) povedená fotka i povedený čin

Co ti pomáhá se správně rozhodnout?

Právě že mi schopnost správně se rozhodovat dost chybí :DD ale asi názory lidí který nějakým stylem uznávám a cením se jich :))

Kolik ti je?:-)) na jakou školu chodíš?:-D photo prosím

bude mi 17 asi tak za 4 měsíce , strašně to uteklo :(:) Ted si hledám práci :D do školy jdu až v září :) :/ což mě mrzí ale byla jsem tak v háji že jsem zatahovala jen proto abych mohla v klidu si fetovat celej den :D :/

Řekl ti někdy něco, co se ti vrylo do paměti? Jak to na tebe zapůsobilo? Pokládáš to za nejhezčí věc, co ti kdy kdo řekl?

Ano .. Dalo mi to sílu se změnit z toho pekla utíct netopit se ve fetu a ukázat všem že na ně můžu koukat z úsměvem a z vrchu že sem dokázala něco v co nikdo nevěřil ;) slyšela jsem už hodně hezkých věcí i špatných :)

Jak jsi začal/a letošní školní rok? :)

No jak se to vezme :D :/ hodně se změnilo

Kde nejdál si v životě byl/a?

To je tak jednou jsem nahoře a jednou dole :/

Udělal/a jsi v minulosti nějakou chybu, které dodnes lituješ ?

Áno, hrozně moc chyb :/

Bez jakých tří věcí nemůžeš žít?

Bez společnosti lidí, Bez rodiny, Bez přítele, bez cigaret, bez trávy, Bez šminek a žehličky, bez alkoholu (příležitostně) Bez smíchu

Bez hudby :)

Někaké nezapomenutelné zážitky na které ráda vzpomínáš ? :)

dětství, a první joint :))

Jak vidíš svět okolo sebe?

*Zkurvenej svět , zkurvená doba .ú všude jen fet, smažky,
Drogy, zlo, podvody, bezdomovci, špína a rozbroje :/ ta naše doba ;)*

Kdy se naše sny změni ve skutečnost?

Musíme jen věřit a jít si za nima , snění nepomůže chce to taky činy ;)

Koho bys rád(a) býval(a) nikdy nepotkal(a)?

On í moc dobře ! kdybych ho nepotkala vše mohlo být dál OK. Ted se směje on jak mě stáhl dolů !

Ahojky:) jak se máš? :)

čau, :) Zhulená :D hladová unavená :) a je mi fajn :) pěknej den ty ?

Ahoj, jak se ti libilo na zakladce? uz si rada ze z ni vypadnes?

Hele docela jsem spíš přežívala :D :/ a jsem hrozně ráda že jsem odešla :)

Jakej je to pocit bejt sjetá?

s každym si povídáš furt potřebuješ mluvit,vybavujou se ti starý vzpomínky,do každýho se umíš vcítit ,člověk vnímá mnohem víc věcí najednou než dřív ,cítíš se uvoněně a otupěle ,potřebuješ furt něco dělat nebo chodit,máš hrozně moc energie,všechno je ti jedno a směješ se,nechce se ti spát,máš sebevědomí,vůbec nemáš chut k jídlu, neklid, mnohem víc vydržíš,a cítíš se hrozně skvěle , je to past svinsto a brána do pekel ! .

Jak se máš?

je mi špatně jsem na dně :(nic nemá cenu a nikdy mít nebude zabijte mě někdo a ušetřete mě toho ! :'(

Jaká činnost nikdy nepřestane bavit?

Hulit celej den hulit hulit :DDD

Vím o tobě, že jsi naprostá troska, která jenom klesá ke dnu. Vím o tobě že jsi dávala klukům za peníze, posílala svoje nahé fotky každému kdo si řekl, i klukům co měli přítelkyně. Vím, že jsi byla alkoholička a časem jsi to vyměnila za trávu a fet bez čehož nemůžeš žít. Pořád o tobě nic nevím ? :)

Vymazat myšlenky které v hlavě nechceš, kurva, že já se na to nevyseru. Vlastně jo, něco by se našlo, fet nebo alkohol..vymaže ti myšlenky jen částečně než se dostaneš zpátky do původního stavu, nebo pak, jen umřít a nemyslet už na nic

To je mi líto že to máš takhle :/

nemusí ;) já už to ignoruju stejně jsem furt venku :)) mám se dobře znám lidi co je doma třeba mlatí a ty to maj teda milionkrát horší :) ae občas mám taky chvíle no kdy chci aby bylo vše jako dřív . :) co ty jak se máš ty ? :)

Copak teď to v poho není? :/)

nee furt se hádaj naši, už se rozvedli a je to čindál horší , navíc se budem stěhovat a otec furt jen řeší prachy a jak byt prodat , řve furt chudák na mámu , já to mámě nemám za zlé že si někoho našla vypadá konečně šťastná což z tátou nebyla no :(. už naši nemaj společnýho vůbec nic. :(

3.4 K4

Psychiatrická nemocnice Bohnice – léčba závislosti

žena, 47 let, poruchy způsobené sedativy a hypnotiky

Medicínská diagnostika

Lékařská zpráva nebyla v systému PNB a ani v archivu k dispozici, ale vzhledem k poměrně aktivní spoluúčasti na léčbě byla respondentka zahrnuta do výzkumu.

4. léčení, narozena 1972 (47 let)

F132 – Poruchy způsobené sedativy a hypnotiky

Interpretace obrazů z hlediska rožnovské intervenční arteterapie

Matka a dítě

Na obraze pacientka vyjádřila svůj jediný stabilní bod ve svém životě. Vzhledem k tomu, že se svou matkou pracují v úklidové firmě, je zobrazená situace velmi realistická. Zároveň osoby sedící proti sobě vedou konstruktivní dialog – matka sedící na posteli za svými zády ukrývá psa, který se tváří, jako by něco provedl. Pokud přistoupíme na domněnku, že pes (ochránář) zde zastupuje otce, obhajoba se týká chování otce k osobě pacientky. Zároveň se žena s chováním otce částečně identifikuje, připadá si jako schlíplý pes, který toho v životě hodně pokazil. K tomuto se pacientka nechce vyjadřovat. Barevnost identifikační postavy odpovídá dobré vůli se sklony k orální fixaci (jak dokazuje nejen zapálená cigareta, ale také polykání nepředepsaných psychofarmak), hrám bez pravidel, hádavosti, nezralosti. Matka naopak disponuje somatizační a provinilou barevností v horní část těla, v dolní části vnímáme spíše posmutnělou až depresivní náladu. Otázku také vyvolává nezáměrné zobrazení tří květin nad hlavami aktérů – za každého z rodiny je tu jedna, za koho je poslední černá květina mimo rodinu tří červených se ukazuje až v průběhu interpretace – zde se dozvídáme příběh o odebraném dítěti. V celkové ploše obrazu je mnoho bílé barvy, která signalizuje neschopnost zabránit ostatním ve vměšování a uzpůsobování životního prostoru pacientky ve svůj prospěch.

Otcův svět

Na obrázku vidíme typické prostředí nálevny, kde trávil otec pacientky mnoho času a odkud se podnapilý vracel v agresivní náladě domů, jak se dozvídáme od pacientky. Zajímavé je, že při srovnání obrázků Matčin a Otcův svět sedí pacientka a otec na stejném místě v téměř shodném postoji a co nejdále od identifikačního místa. Velmi zajímavé je, co si pacientka o otcových spolusedících myslí – kolega ve světle-zelené (egoistické, nezralé) má za zády záchod, kam by ho autorka obrazu nejrady poslala, další fantazie o panáčkovi a panence není třeba dodávat. Výčepní s rudýma očima hledí úkosem na otce s nevyřčenou otázkou. My se ptáme, proč ukazují zvláště vypadající hodiny pět. Dozvídáme se, že v pěti letech matka otce vyhodila z domu za nevěru a násilné projevy ve stavu podnapilosti. S otcem se pacientka nadále vídala již jen v nálevně. Také se dozvídáme, že jako „drobné povzbuzení“ pacientce později dávali peníze, za které si zpočátku kupovala alkohol, později drogy. Přejít k prostituci byl dle slov ženy velmi rychlý, čemuž nasvědčuje i celá řada zvláště provedených světel a károvaný ubrus - opakující se kosočtverec. O velmi neuroticky a černě začmáraném výčepním pultu v tomto kontextu se můžeme zmínit jen okrajově – co se za pultem děje/dělo? Otec dle výrazu tváře o všem ví, pacientka nejdříve nepřipouštěla, že se jedná o formu trestu pro otce, ale otázka ji zaskočila, později souhlasila („aha efekt“).

Šípková Růženka

Obrázek k tomuto tématu také nevyznívá pozitivně. Zde zkoumáme partnerskou oblast a dá se říci, že i romantickou stránku představ o vztazích. Obrázek je opět spíše vyprázdněný, přestože nechybí základní postavy. V identifikační rovině obrázku není nikdo, jen jakási zástěna předstírající zeď, která je pokryta girlandami růží spíše smutečného charakteru – růže nerostou vzhůru, ale dolů. Nad touto zástěnou se objevuje věž se silně antropomorfním vzhledem. Pár žlutých a podlitých očí s kříži jasně hovoří o někom, kdo se dívá. Tento nahlížející nepůsobí přívětivě. Celé prostředí působí spíše jako vězení. Princezna, která měla být z věže zachráněna je zde umístěna na očích, mimo toto vězení, jako by na prince čekala. Přesto leží spíše ve stavu posmrtné ztuhlosti a silně tiskne víčka, jako by nechtěla prince ani vidět. Připomíná zde spíše Sněhurku.

Matka a dítě

Otcův svět

Provedení prince není také příliš standardní – jeho barevnost je ambivalentní, mateřská. Vypadá spíše jako žena. Princezna od prince očekává péči, ale tuší, že ji nedostane. Princ také na princeznu nehledí, jeho pohled se stáčí kamsi mimo formát obrázku. Jediný, koho tato situace skutečně zajímá je kůň. Kůň představuje symbolizovanou podobu libida bez vedlejších sociálních konotací. Mimochodem se stačí blíže podívat na zpracování zadní koňské nohy a směr, kam míří. Přesto se v horním plánu představ a možných řešení v budoucnosti objevuje opakovaně dvojice mraků a ptáků, což pacientka potvrzuje – se současným partnerem je ve vztahu již od doby, kdy přestala prostituovat. Přesto ji tento partner zneužívá emočně a finančně.

Červená Karkulka

Ani tento obrázek nás příliš nepotěší, je opět spíše prázdný, tahy jsou ledabylé, přestože se žena snažila. Pozornost přitahuje na prvním místě postava Karkulky – malá a zhroucená ve svém držení těla, hledí do země, jako kdyby byla „na hanbě“. Snad aby nemusela vidět vlka, který se skrývá za stromem, její postoj ale vědomí toho, co má přijít, potvrzuje. Šaty jsou příliš krátké a ve skutečnosti by odhalovaly i oblast pohlavních orgánů. Dívku na tomto obrázku bychom mohli odhadovat dle proporcí na cca pět let. V klasickém příběhu dívka trhala květiny, ale tady pohlíží na houby. Z hlediska symbolického výkladu je houba složena z klobouku a nohy, která do něj nasedá – tedy symbolizace koitu. I kdyby bychom se v našem výkladu mýlili, počet hub a jejich rozmanité provedení přehlédnout nemůžeme – stále nové a nové se objevují jako houby po dešti. Neuroticita tahů v provedení černého nebe, které navíc připomíná spíše prudký déšť, nehovoří příliš pozitivně pro schopnost najít bezpečné zázemí. Předloha obrázku se odehrává ve dne. Tady od nebezpečí Karkulky dělí pouze tři stromy, které jsme se pokoušeli obsadit osobami – matky, partnera a otce, z čehož vyplývá, že nebezpečí se skrývá za postavou otce. I zde pacientka ve stavu rozrušení odmítla dále interpretovat. Provedení stromů také nepůsobí jako kvalitní a bezpečná ochrana před nežádoucími vlivy okolí. Přestože se pacientka v této opakovací léčbě ocitá kvůli upevnění zdravých postojů a k výrazné recidivě nedošlo, celkové vyznění obrázků hovoří o zvýšené únavě, stresu a deprivaci. Jak sama pacientka sděluje – často zažívá pocit vyhoření a absence pozitivního smyslu života.

Šípková Růženka

Červená Karkulka

Souhrnná arteterapeutická diagnostika

Žena v současnosti pracuje s matkou ve firmě na úklidové práce. V minulosti se živila dlouhodobě prostitucí, zažila mnoho traumatizujících situací – násilí, fyzické a sexuální útoky, zavlčení, podvýživu, atd. trpí žloutenkou typu C. V 15 letech otěhotněla a porodila zdravé dítě, které z nemocnice unesla a skrývala se s ním, později byla dopadena a dítě jí bylo odebráno. S kým dítě počala, odmítá zveřejnit. Poté utekla z domova a začala užívat návykové látky (heroin, pervitin, alkohol a léky) a prostituovat. V minulosti byla ve vztahu vždy zneužívána – partneři byli „pasáci“ nebo závislí, o mnoho let starší. Několikrát léčena na závislosti. Tato žena je silně citově deprivovaná, s matkou jsou na sebe fixované – přestože má žena nyní dlouhodobého partnera, který je (jako ve většině případů) o mnoho starší a projevuje sklony k sociopatii a psychopatii. Vzhledem k předchozím informacím, postojům ženy a dalším náznakům v kresbě se domnívám, že došlo k sexuálnímu zneužití ještě v původní rodině. O otci se žena vůbec nezmiňuje a reaguje nepřiměřeně, při zmínce o něm.

3.5 K5

Psychiatrická nemocnice Bohnice – léčba závislostí

dívka, 16 let, syndrom závislosti a poruchy způsobené více drogami

Medicínská diagnostika

1. léčení, narozena 2001 (věk 16 let)

F192 – Poruchy způsobené více drogami – syndrom závislosti

16-letá slečna, polymorfní abusus drog, pervitin, extáze, kokain. Přichází v doprovodu matky k léčbě závislosti. Udává každodenní užívání THC, od 13 let, alkohol 4x do měsíce - víno, 1 litr, palimp. +, RD 0, DT 0, OS nezná, ZS 0. Altest 0.

Při přijetí normoforie, v popředí problematika návykových látek, motivace k léčbě nedostatečná. Po detoxifikaci a stabilizaci přeložena na dolní detox. V medikaci quetiapin 50 mg (užívá dlouhodobě na Tourettův sy). Laboratorně potvrzena pozitivita hCG, odeslána na gynekologické vyšetření, kde potvrzena gravidita. Proběhlo setkání s otcem pacientky, rodina i pacientka si přejí UPT, na gynekologii NNB doporučena farmakologická metoda UPT. 24.1. odeslána ad NNB k podání 1. dávky - Misegyne, druhý den přechodné obtíže - 1x zvracela, slabost, točení hlavy, slabší gyn. krvácení, bolest břicha. Podán Algifen s efektem. 26.1. podána druhá dávka - Mispregnol, toleruje dobře, opět bolest břicha, řešena Algifenem. Na dolním detoxu příliš nezapojena, emoce neventiluje. Dne 24.1. do mediakce k projasnění forie nasazen sertralin 50 mg pro die, toleruje bez obtíží. Proběhlo setkání s kurátorkami pacientky v její přítomnosti, podpořena v léčbě cestou terapeutické komunity, akceptuje, verbalizuje motivaci pro léčbu v komunitě, taktéž proběhlo setkání s rodiči a terapeutem z komunity Karlov. 13.2. proběhl překlad do režimové části oddělení, P2 od 29/1, P3 od 26/2., P4 od 30.3..

SOMATICKY: nihil acutum, bolesti neudává. In anam. Tourettův syndrom (patrné tiky očí), st.p. UPT. dle kontrolní gynekologie bpn.

Interpretace obrazů z hlediska rožnovské intervenční arteterapie

Otcův svět

Na obrázku k tomuto tématu (stejně jako u snů kompenzačního charakteru) můžeme vidět, jak by dívka byla pro otce jeho světem. Jejich postoj je shodný nejen ve fyzickém znázornění, ale i v hodnotové orientaci. Stejně oblečení, náklon k levé straně – minulosti, oba v ruce drží pro ně důležitý předmět. V případě dívky se jedná o mobilní telefon s kontakty na partu, u otce se jedná o tisícikorunovou bankovku, kterou dostal od „mámy“, jak komentuje dívka. Také dodává, že s otcovými kamarády se přátelsky setkává ve volném čase. Obě postavy působí jako pubescenti s minimálním věkovým rozdílem, dílem se jedná o projekci dívky, dílem o reflexi hodnot otce.

Celé pozadí obrazu, které představuje domácí atmosféru, doslova rudě hoří. Přestože dívka reaguje tvrzením, že barva odpovídá realitě, dveře, které tvoří významnou bariéru mezi oběma dvojicemi, dávají za pravdu spíše první z obou variant. Nad hlavami zmiňované dvojice visí triptych obrazů, které poukazují k vysoce ceněným hodnotám. Při bližším dotazování se dozvídáme, že nad hlavou dívky je zobrazena znesvářená dvojice černého a bílého hlídače domácnosti. Prostřední obraz je spíše abstraktní – vidíme výstražnou žlutou se siluetami tří světlemodrých věží, symbolika tří životních dominant je zřejmá - rodina před narozením mladší sestry. Vnitřní konflikt se tedy točí okolo myšlenek na početí mladšího sourozence. Poslední obraz v řadě je obsazen také stejnou základní symbolikou – hora (matka, prs, břicho), na které shlíží nedočkavé slunce a v prvním plánu tmavé země můžeme vidět vchod, tedy fantazie o příchodu na svět – jak o svém, tak i sestry. Dívka dodává, že před necelými dvěma týdny podstoupila farmakologickou interrupci, čili trauma se násobí. Všechny tyto fenomény se odehrávají v identifikační straně obrazu, nutno dodat, že v zádech otcovsko-dceřině dvojice je vymalováno ambivalentní mateřskou, tedy v pozadí motivace obou je vyvolání mateřského zájmu, kdy matka vše řídí a oni se vůči ní vymezují regresivním způsobem.

V druhé části obrazu, na straně osloveného, vidíme matku s mladší dcerou v náručí a psa, kteří jsou dávání jako výstraha i na odiv jejím kvalitám a tudíž i dosvědčují její právo rozhodovat. Peníze dala manželovi jako vyměřené kapesné na večer. Na straně matky jsou též velké skříně, které zde zastupují hmotný majetek rodiny.

Matka a dítě

Obrázek matky a dvou dětí je zachycuje v běžné situaci, ale při rozhovoru se dozvídáme, že matka nutí svou mladší dceru si uklidit a to nerespektuje, mj. části stavebnice jsou jako střepy matčiny (fialová barva) mozaikové představy o ideálním rodinném modelu. Toto sdělení vyznívá jako stížnost, protože se zde ocitáme v idylické hře na hodnější dítě. Dívka sedí u počítače ve svém růžově vymalovaném dětské pokoji – snu. Podle provedení postavy dívka odpovídá věku okolo pátého roku – je zde tedy zdánlivě jen o rok mladší než sestra. Ráda by obstávala v tom, co se právě ona učí. Zároveň chatuje se svou kamarádkou, která se objevuje i na fotografii vedle monitoru. Přesto je kamarádka vyobrazena v mateřské barevnosti, tedy je jasnější, jaké sycení od kamarádky dívka potřebuje. Dle komentáře se dozvídáme, že se dívky seznámily v DÚM. V době pobytu tam k sobě dívky měly údajně velmi blízko i fyzicky – možný symptom hraniční poruchy osobnosti. To podtrhuje i plyšová kočka, kterou má na památku hned vedle monitoru.

Nad hlavou se opět objevuje trojice – v tomto případě naprosto identických květin, opět zde vyvstává touha po odstranění sourozence, což podtrhuje akvárium pouze s jednou rybkou. Jak víme, akvárium jako nádoba s vodou, ve které plave ryba/plod, symbolizuje dělohu. Prolínat se zde může i v vzpomínka na vlastní těhotenství, což dívka připouští. Celý obraz dokresluje pták za oknem, který se ocitá v těsné blízkosti akvária s rybkou, mj. dívka je také oblečena do mateřské fialové. Samotná reflexe těhotenství a jeho dopadu je u dívky nedostačující, přístup je opět hraniční.

Matka je zobrazena ve snaze o kontakt se starší dcerou, v rukou opět k dívce přibližuje koš či tašku s mateřskou barevností, jejich dialog je veden na horké červené linii, na kterou jsou obě postaveny. Dcera na matku nereaguje. Barevnost matky je kombinací černé vzdorovitosti a růžového pocitu viny, který pravděpodobně pramení z nerealistických očekávání. Celou regresivní atmosféru pokoje opět výrazně oddělují černé masivní dveře od zbytku bytu a světa.

Životní zkouška

Vzhledem k nízkému věku dívky (jedná se o nejmladší respondentku výzkumu), bylo příležitostí zažít významné životní zkoušky málo. Přestože se dívka ocitla v mnoha krajních životních situacích (vyhození ze SŠ, pobyt v DÚM, interrupce, závislost na mnoha druzích

Otcův svět

Matka a dítě

drog, závadová parta, potulka, sexuální zneužití dealerem), za zkoušku považuje dodatečné dokončení vzdělání a složení závěrečných zkoušek, které má teprve před sebou. Nakolik je její představa o fungování po propuštění z léčby a doléčování realistická, vystihuje růžový základ. Sama dívka se ocitá před tabulí se závěrečným osvědčením v ruce, za zády signální žlutá podtrhuje úzkost, účelovost tohoto přání, povrchnost v prožívání. I v barevném provedení identifikační postavy jsou náznaky nezralosti – zelená, vzdoru – černá, červené boty naznačují touhu z této situace uniknout od partnera v komunikaci – zde je jím třídní učitelka. Od ní dívka vyžaduje dobrou vůli, shovívavost a pochopení pro dětinské hodnoty a také ocenění. Hodiny na zdi ukazují tři čtvrtě na sedm, tedy čísla 7 a 9. Dívka v první třídě zažívala spíše nepříjetí ve školním prostředí, celkové vyznění obrázku je regresivní, odpovídající vývojově prvnímu stupni. Opět jsou zvýrazněné dveře, coby bariéra mezi uvnitř a venku, mezi představou a realitou, která čeká za dveřmi a žádné závěrečné vysvědčení ji nedokáže změnit. Tou realitou je závislost na rizikovém chování a závadové partě.

První den na svobodě

Navazuji právě tímto tématem na předchozí interpretaci. Zpracování je jak perspektivně, tak i barevně odlišné od většiny obrazů. Objevuje se zde pásovité perspektiva, která odkazuje k regresi na úroveň nižší hranice mladšího školního věku, barevnost je tenzní, neurotická a deprivativní – jedná se o kombinaci zelené s modrou, hnědá se též dotýká emoční ambivalence, strachu o hmotné zajištění, fascinace otcovskou autoritou. Hnědá se objevuje i v horním plánu – v nebi a komplikuje tak dobrou vůli, která se nad celým výjevem vznáší. Další plán je obsazen čtyřmi šedými květinami a často obsazovanými třemi stromy (tedy primární rodina bez konkurenčního sourozence), navíc nejvyšší část tohoto pole je zamřížovaná a oplocená – potřeba a nutnost obrany proti bouřící a nejisté budoucnosti v nejvyšším plánu. V dalším plánu, který je nejdůležitější, nacházíme identifikační postavu na procházce se psem a dealera, kterého se podle svých slov bojí a nechce ho potkat, přesto se na jejím obrázku objevuje. Dle diametrálně odlišného zpracování lze usuzovat na snahu se odlišit, dívka je obklopena bílou aurou (potřebou izolace od okolí) a dealer je vyveden v černé a tmavě hnědé (dívka dodává, že je Rom), tato barevnost ale také ukazuje na vzdor, asocialitu, ambivalenci ve vztahu k němu, jeho ušpiněné zpracování odpovídá pocitům viny. I fakt, že se ocitají ve stejném plánu nehovoří o síle a schopnosti zajistit si náhradní zájmy a sociální bezpečnou skupinu. Tu zde představují bývalí spolužáci ze SŠ, které vyobrazila v dolním plánu.

Životní zkouška

První den na svobodě

Sice její pohled míří jejich směrem, ale bariéru mezi jednotlivými prostory se nepokusila překonat. Tento obrázek příliš nehovoří o schopnosti své návyky změnit.

Červená Karkulka

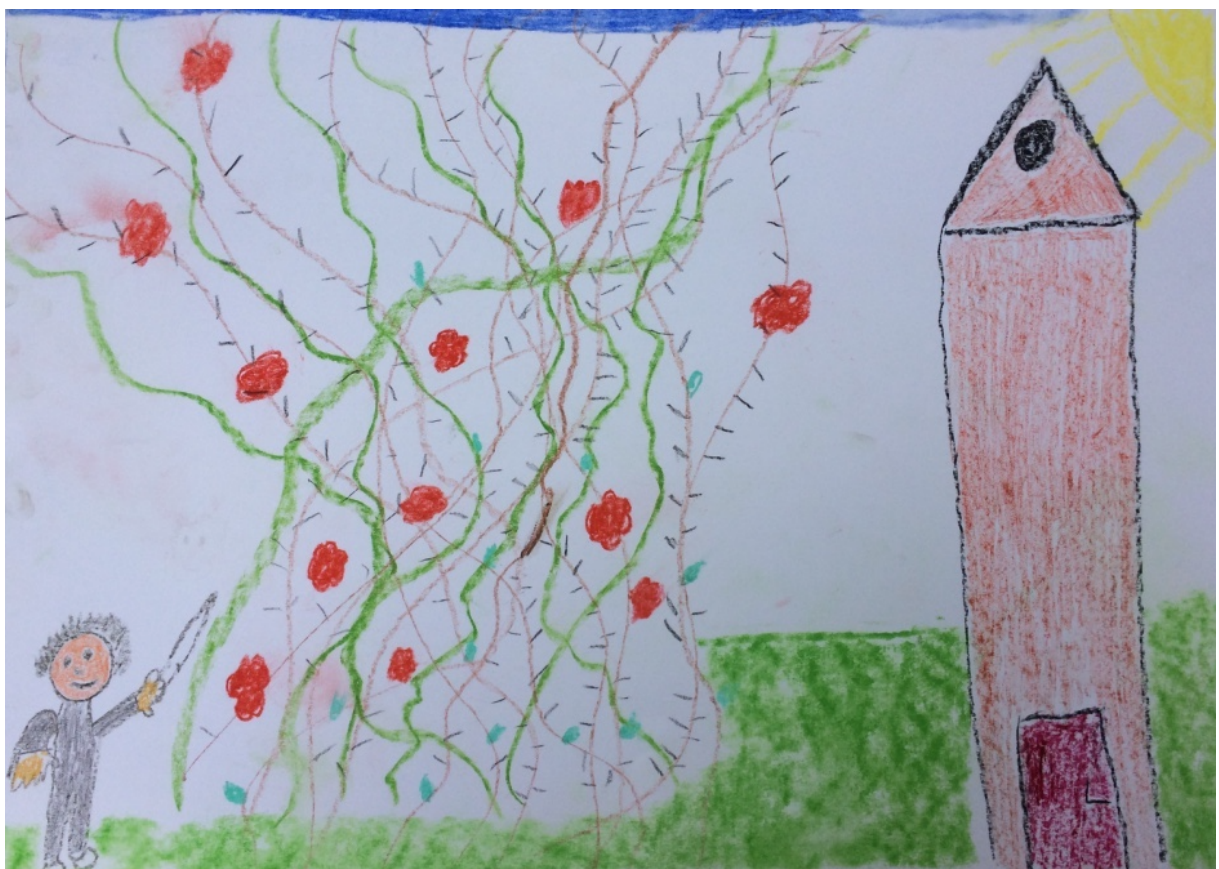
Obrázek působí na první pohled obyčejně, ale při bližším prozkoumání shledáváme, že zde chybí identifikační postava Karkulky. Již víme z předchozích interpretací, že dívka má problém se svou identitou, kdy navazuje a zkouší různé formy vztahu nebo fixace. Zde na identifikačním místě stojí chaloupka – opět antropomorfně vystavěná – má dvě okna jako oči a dveře jako ústa. Chaloupka stáčí pohled k myslivci, kdy okna/oči jsou blíže k postavě, od které je „pro jistotu“ oddělena výrazným červeným zábradlím nebo plotem. Červená zde opět nese prvek akce, vášně, lásky, ale také vzteku a konfliktu. Na otázku, proč by měl být myslivec takto separován, obzvláště pokud v příběhu nese dynamický náboj změny a obratu v příběhu k dobrému konci, dívka není schopna odpovědět. Za myslivce tedy dosazujeme postavu, která by mu byla celkovým vyzněním podobná. Opět se zde objevuje bývalý přítel, který má s dívkou společnou také drogovou minulost, proto tedy ona bariéra. Na otázku, kde je Karkulka není dívka také schopna odpovědět. V chaloupce je jen přítomný náznak spící babičky, což je zde vyobrazeno růžovým obláčkem s nápisem „Chrrr“ v pravém okně. Rodinný prvek zde tedy prakticky absentuje. Za postavu myslivce nemůžeme vzhledem k odhadovanému věku postavy přiřadit pozitivní aspekt otce, i když víme, že otec je též nezralou osobností. S otcem můžeme spíše ztotožňovat poslední ze stromů, který je schovaný za chaloupkou. Ostatní stromy se zvýrazněným kmenem jsou jiní muži – zpracování stromu je opravdu velmi symbolistní. Přibližný počet vážnějších partnerů dívka připouští. Navíc se jen vznášejí na mírně probarveném pozadí naznačujícím problémy existenciálního a finančního charakteru. Obstarávání financí k provozování svého toxického koníčku je náročné. Neurotickým prvkem je zde přítomné tečkování v celé ploše obrazu. Provozní dolní rovina vypovídá o perspektivní tenzi, vědomí povinností, které jsou nepříjemné a zjevně chybí i schopnost se s nimi vypořádat.

Šípková Růženka

Snad i vlivem pohádkového tématu je tento obrázek velmi regresivní. V identifikační části vybydleného obrázku vidíme dlouhou, růžovou a špičatě trčící věž, asi nemá smysl

Červená Karkulka

Šípková Růženka

„chodit okolo horké kaše“ a rovnou ztotožnit tento objekt s mužským pohlavním orgánem. Dozvídáme se tedy, že forma syčení dívky spočívá v jejím sexuálním a v budoucnu možná i partnerském ocenění. Na střeše vidíme černý bod, který ani zdánlivě nepřipomíná okno, ale zde zastupuje trauma. Vzpomeneme si na nedávnou interrupci, které předcházelo oplodnění po kopulaci. Hlava věže je pod ostrým pohledem kondolujícího sluce. Jak je situace pro dívku náročná můžeme zaznamenat i na výrazně regresivní provedení reality/prostoru. Objevuje se zde dolní a horní plán – zelený a modrý pruh – vývojově to odpovídá předškolnímu věku a první či druhé třídě ZŠ. Natolik si dívka věří v řešení problémů, kterých si ve svém krátkém životě stihla pořídit více než dost. Věž se sice tváří nedobytně, ale opět se naklání k princovi, jako hybnému prvku této konstelace. Ten je ovšem také ještě dítě, které svůj nástroj/meč ovládá velmi nepromyšleně. O provedení meče a jeho podobě opět se symbolickým obsazením není nutné polemizovat. Přestože by se měl princ pustit do boje se smrtelným nebezpečím v podobě neproniknutelné spleti pichlavého růžové křoví, spíše si hraje na jeho zdolávání a k překážce či výzvě neudělal ani krok. Barva prince je též vzdorovitá a pubescentní černá. Velikost problému, který se před ním tyčí, si ani neuvědomuje a s naivním úsměvem předvádí smělé gesto. Vzhledem k dívčině těhotenství se mu pichlavé křoví podařilo zdolat svou ztopořenou zbraní, ale následky v podobě uvěznění dívky v léčbě ho vůbec nezajímají. Ani dívka neplánuje, že by tuto tíživou životní situaci spolu jakkoli řešili a uzavřeli. Závěrem je potřeba dodat, že dívka vzhledem k Touretovu syndromu, nezralosti (a dle výstupů z arteterapeutické diagnostiky – i hraniční poruše osobnosti) bude potřebovat veškerou podpůrnou terapii a doléčování po delší dobu.

Souhrnná arteterapeutická diagnostika

Dívka je starší ze dvou sester, dle jejích reakcí se plně nevyrovnala s narozením mladší sestry – která je o cca 12 let mladší. Ona se nezdravě zafixovala na otce, který je jejím vzorem. Otec vykazuje kromě Touretova syndromu, kterým trpí i ona, také známky nezralé osobnosti. Vyznává teenagerovské hodnoty, chodí oblékán jako její vrstevník. Závislostní problematika je u otce také patrná – je uživatelem marihuany. Dcera plně přejala jeho hodnotovou orientaci a plně se s otcem identifikuje. V rodičovském působení vznikla výrazná nejednotnost, otec s dcerou pubertálně vzdorují matce, která udržuje koalici s mladším dítětem. Dívka nemá vyvinuty volní vlastnosti, pobyt v komunitě sice společně s rodiči

odsouhlasila, ale nemá ani minimální představu o tom, co ji čeká a že léčba vyžaduje aktivní účast. Ve hře je také návrat a dokončení střední školy. Je nezralá více než je v jejím věku běžné, matku jako ženský identifikační vzor odmítá, je vázaná na vrstevnickou partu, která jako jedinou hodnotu vyznává intoxikaci. Sama si nedokáže představit, jak dovede vyřešit setkání se členy party. Přesto, že proklamuje abstinenci, na každém obrázku se opakuje postava dealera. Dívka pobývala v DÚM.

Pro ilustraci vkládám úryvek volně dostupné komunikace na sociálních sítích, který dostatečně ilustruje autentické postoje a motivace dívky.

"Numanuma jej" Nevím kde začít, každopádně to bude dlouhý.. Znáám hodně lidí, mám celkem i dost přátel, ale s NIKÝM jsem se necítila a nebavila jako s tebou, s tebou jsem mohla být a byla svá. Normálně osud nás spojil Nikdy nezapomenu jak si došla ke mě na pokoj poprvý... No a od té doby jsme to spolu táhli. Prej "já tě miluju.... Jojo a budeš mi to říkat aj potom?" Nebo "Mrrdky" Nejlepší zážitky z Olympie, dvě hodiny zasekly v kavárně... Je toho hafo, nikdy na tebe a na nic z toho nezapomenu .. Budeš mi chybět do ty doby, než tě znova uvidim... Každý den budu poslouchat "alo aalo" na tvou počest Chybíš mi strašně moc... Nedávám to bez tebe, ale udělám všechno proto, abych se mohla vrátit zpět ! Slibuji

*"Kdysi princové a princezny, pak dámy a pánové, teď kurvy a feťáci..."
"Než padnou stíny na moji tvář vím co bude dál, budu pro sny se rvát "...
„Když to nemáš, chybí ti to a když to máš, zabíjí tě to“...
Nejvic místo [#crossclub](#)*

4. Závěr

Hlavním cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda je využití arteterapie nebo artepsychoterapie jako diagnostického nástroje přínosné v oblasti etopedické diagnostiky. Dílčím cílem výzkumného šetření bylo popsání jednotlivých diagnostických okruhů při práci s klientelou se specifickou poruchou chování výtěžitelných prostřednictvím arteterapeutických technik. Podrobný popis metodiky je rozveden v části Arteterapie a arteterapeutická diagnostika, kde jsme se věnovali jednotlivým interpretačním okruhům.

V první fázi výzkumu bylo pracováno s klientem formou konkrétní arteterapeutické techniky – kresby a malby na zadaná témata, která byla v úvodu Výzkumné části (s. 42) v práci uvedena. V této fázi byly explorovány materiály k výzkumu. V druhé fázi bylo s těmito materiály – obrazy a doprovodným chováním – pracováno formou rozborů interpretačního charakteru. Z jednotlivých arteterapeutických sezení byly pořizovány záznamy jak slovních reakcí, tak i chování během nich, veškeré zdroje jsou podrobně analyzovány ve Výzkumné části v jednotlivých kazuistických šetřeních. Veškeré výzkumné dokumenty (obrázky, záznamy ze sezení, informované souhlasy, vstupní či výstupní zprávy z PNB a DÚM) byly pořizeny s informovaným souhlasem respondentů dle Zákona č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, v přílohách je k nahlédnutí vzor. Ve třetí fázi byly materiály komparovány z hlediska dat získaných arteterapeutickou prací a dat získaných z odborných lékařských zpráv Psychiatrické nemocnice Bohnice a etopedických zpráv Diagnostického ústavu pro mládež, Praha. Analýza dokumentů byla navíc odborně konzultována s vedoucí BP a etopedkou Mgr. Michaelou Hanzlovou, Ph.D., která praktikuje v oblasti rožnovské intervenční arteterapie, založené PhDr. Milanem Kyzourem a vyučované formou bakalářského studijního programu – obor psychologie – arteterapie na PF JU v Českých Budějovicích.

Z jednotlivých kazuistických šetření jednoznačně vyplývá, že množství dat, získaných z arteterapeutických sezení je srovnatelné ne-li výtěžnější než jednotlivé zprávy konkrétních zařízení, kde se s klienty pracovalo. Během jednoho či dvou arteterapeutických sezení jsme byli schopni zajistit velké množství dat o životní situaci, emočním ladění, sebevědomí a sebeaktualizaci, struktuře osobnosti, motivačních a aktivačních složkách, strategiích řešení krizových situací, copingových strategiích získaných z rodiny. Informace uvedené ve zdrojích

z dalších zařízení (PNB, DÚM) sloužily ke komparaci a doplnění informací. Zde se ukázalo, že mnoho problematických situací klienti nesdělují při běžném pohovoru s lékaři či etopedickými pracovníky, přicházejí s traumatickými a konfliktními situacemi až při přímém dotazování nad artefakty na základě symbolické podobnosti zobrazeného s jejich životními zážitky. Mnoho těchto zážitků je z psychologického hlediska vytěsněno z důvodu zachování alespoň přiměřeného duševního zdraví a možnosti i nadále fungovat v lidské společnosti. Respondenti výzkumu byli zvoleni z důvodu přítomnosti poruchového chování – tedy etopedické problematiky. Jedná se o jednoho chlapce v Diagnostickém ústavu pro mládež a čtyři ženy s poruchami chování a závislostní problematikou z PNB. Všichni respondenti ve svém životě zažili ponižující zacházení, devalvací jejich osobnosti. Shodně se u nich objevuje porucha chování reaktivního charakteru – tedy volání o pomoc a pozornostní chování. Závislostní chování zde vykazuje prvky náhradního sycení a odkazuje na primární poruchu vztahové vazby. Dlouhodobá terapeutická práce pak zastupuje vztah, který v životě postrádají a díky kterému je možné docílit změny sebepojetí, hodnotové orientace a nakonec i chování, které je pouze zrcadlením hodnot jim v minulosti někým (nejčastěji matkou a otcem, či jejich zástupci) přiřazených a ze strany respondenta přijatých za vlastní.

Arteterapii lze na základě mnohaleté zkušenosti, zde jen zlomkovitě předložené ve formě výzkumné práce s omezeným rozsahem, označit za jedinečný nástroj či metodu, kterou lze dosáhnout změny v chování a to především díky podrobné komplexní diagnostice klíčových vlivů a jejich sanaci směrem k uspokojivému vztahu k sobě samému a následně ke svému okolí.

5. Seznam použitých informačních zdrojů

BOWER in VOJTOVÁ, Věra. *Přístup k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: MU, 2008. ISBN 978-80-210-4573-6

ČERMÁK, Ivo. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: Fakta, 1999. ISBN 80-902614-1-8

ČESKO.Zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. [online] [cit. 2017-11-3]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109#cast1>

ČESKO.Zákon č.561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. [online] [cit. 2017-11-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561#cast1>

FRANČE, Vojtěch. *Archetypy – písemná práce*. Praha: Katedra psychologie, FF UK, 2007.

HANZLOVÁ, Michaela. *Specifika užití arteterapie v etopedickém terénu*. České Budějovice, 2015. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, Ateliér arteterapie. 2015.

HANZLOVÁ, Michaela. *Uplatnění projektivních testů v arteterapeutické praxi*. Arteterapie. 2015, č. 38 – 39, s. 84 – 95. ISSN 1214-4460.

JÁNSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-534-9

KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-414-1

KROBOVÁ, Veronika. *Diagnostický ústav pro mládež – metody práce s dětmi*. Brno, 2008. Bakalářská práce. Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Katedra speciální pedagogiky.

- LABÁTH, Vladimír, a kol. *Riziková mládež*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-85850-66-4
- LANGMEIER, Josef, aj. *Dětská psychoterapie*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1989. ISBN 08-073-89
- LAZAROVÁ, Bohumíra, CPINOVÁ, Soňa. *Nové trendy v edukaci jedinců s poruchami emocí a chování v praxi*, 2016. s. 23. Dostupné z: http://www.adiktologickakonference.cz/wp/wp-content/uploads/08_Cpinova_1_p.pdf
- LHOTOVÁ, Marie. *Proměny výtvarné tvorby v arteterapii*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, 2010. ISBN 978-80- 7394-209-0
- MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X
- PEČENKOVÁ, Monika. *Využití terapeutických technik ve speciální pedagogice*. Pardubice, 2010. Bakalářská diplomová práce. Filozofická fakulta Univerzity Pardubice.
- POHOŘSKÁ, Alice. *Speciálně pedagogická intervence u specifických poruch chování*. Praha, 2017. Diplomová práce. Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Katedra speciální pedagogiky.
- Právo a arteterapie. [online] [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <https://zdravotnickepravo.info/arteterapie-a-pravo/>
- RIEDEL, Ingrid. *Obrazy v terapii, umění a náboženství: Interpretace obrazů z pohledu hlubinné psychologie*, Praha: Portál. 2002. ISBN 80-7178-531-8
- SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. *Psychodiagnostika dětí*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-262-0899-0
- VOJTOVÁ, Věra. *Kapitoly z etopedii*. Brno: MU, 2005. ISBN 80-210-3532-3
- VOJTOVÁ, Věra. *Přístup k poruchám emocí a chování v současnosti*. Brno: MU, 2008. ISBN 978-80-210-4573-6

Citace. In: *Wikipedia. Mezinárodní klasifikace nemocí*. Wikipedia: the free encyklopedia [online]. [cit.2017-10-17]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_klasifikace_nemoc%C3%AD

V celé arteterapeutické metodice a diagnostice bylo čerpáno z poznámek, pořízeným během přednášek, seminářů a kurzů pořádaných Ateliérem arteterapie, PdF JČU v Českých Budějovicích a z jejich materiálů.

6. Přílohy

Příloha č. 1 - Vzor

Informovaný souhlas s poskytnutím údajů pro vypracování bakalářské práce na téma:

Arteterapie jako diagnostický nástroj v etopedii

Jméno a příjmení: _____

Adresa: _____

Telefon: _____

E-mail: _____

Souhlasím uveřejněním své výtvarné produkce k účelu vypracování bakalářské práce dle níže uvedených ustanovení, kdy je důraz kladen na:

- anonymitu – v bakalářské práci nebudou nikde použity identifikační údaje.
- mlčenlivost – s daty bude pracovat pouze Pavel Kruger a vedoucí BP- Mgr. Michaela Hanzlová, Ph.D., kteří se zavazují k mlčenlivosti ve vztahu k osobním údajům.
- archivace všech dat je omezena do konce září 2019, kdy nejdéle proběhne obhajoba bakalářské práce. Po tuto dobu budou data archivována pouze u výše jmenovaných.
- jsem si vědom/a práva odstoupit kdykoli z výzkumu. Před začátkem diagnostiky mi byly sděleny informace o smyslu a průběhu výzkumu.

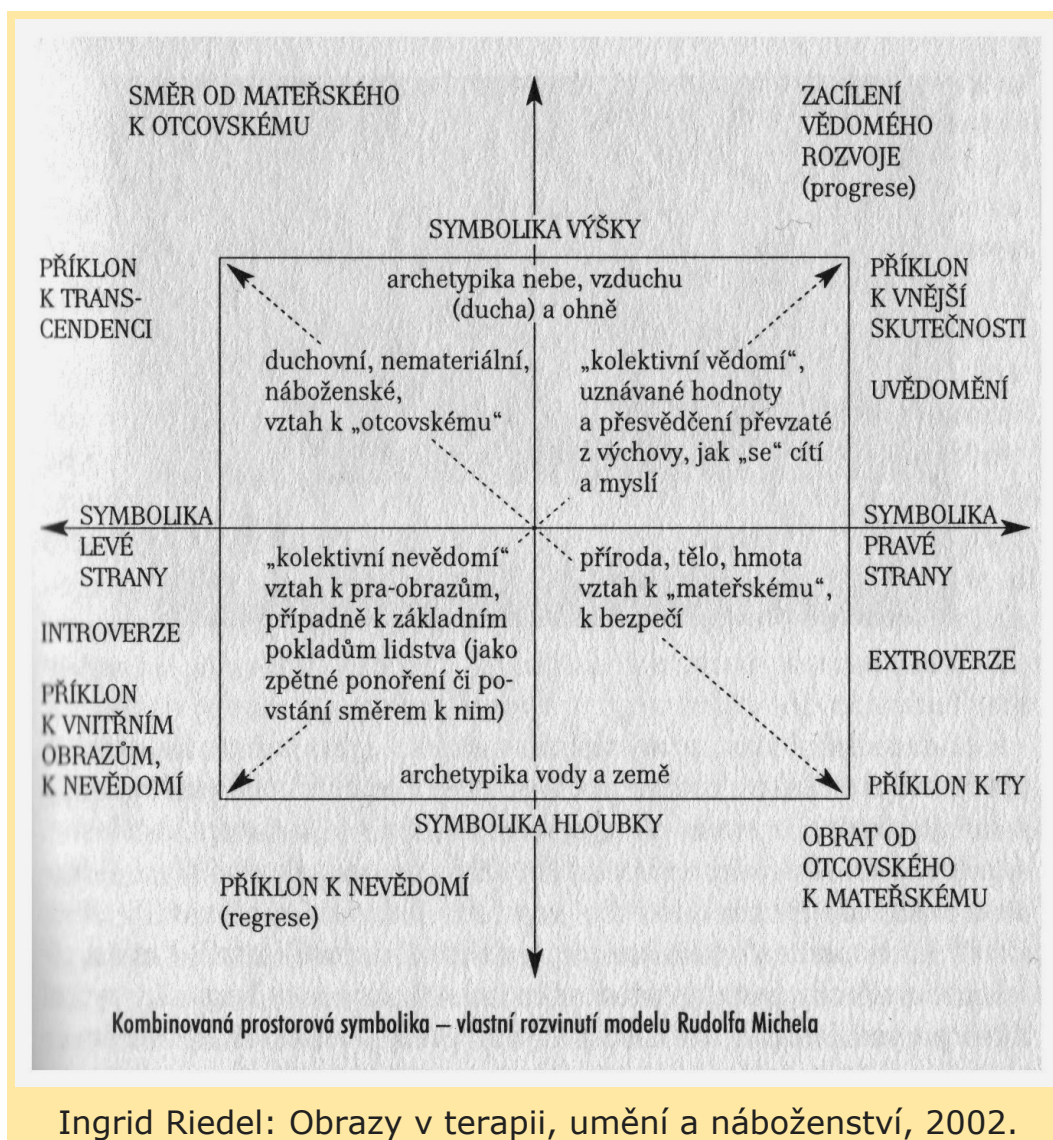
Prohlašuji, že v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, souhlasím se zpracováním osobnostních údajů, získaných během etopedické a arteterapeutické diagnostiky s výše zaznamenaným omezením. Pavel Kruger a vedoucí BP- Mgr. Michaela Hanzlová, Ph.D. se zavazují nakládat s daty podle výše uvedeného zákona a s omezeními stanovenými klientem.

Datum: _____

Podpis respondenta: _____

Podpis výzkumníka: _____

SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. *Psychodiagnostika dětí*. Praha: Portál, 2009

Ingrid Riedel: *Obrazy v terapii, umění a náboženství*, 2002.